

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jiří Hartmann

Prodlení dlužníka

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 12.06.2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 120 996 znaků včetně mezer.

Jiří Hartmann

V Praze dne 12. června 2022

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu mé diplomové práce, doc. JUDr. PhDr. Davidu Elischerovi, Ph.D., za ochotu, vstřícnost a cenné podněty při zpracovávání diplomové práce.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Obecně ke splnění závazků.....	3
2.1. Řádné plnění.....	5
2.2. Způsob plnění.....	6
2.3. Čas plnění.....	8
3. Prodlení dlužníka.....	11
3.1. Vymezení pojmu	11
3.2. Začátek prodlení (vztah k prodlení věřitele)	13
3.3. Konec prodlení	15
3.4. Fixní závazek.....	17
4. Specifika při prodlení s plněním peněžitého dluhu.....	20
4.1. Smluvní a zákonné úroky z prodlení	22
4.2. Anatocismus	25
5. Prodlení dlužníka a odstoupení od smlouvy	28
5.1. Prodlení jakožto nepodstatné porušení smlouvy	30
5.2. Prodlení představující podstatné porušení smlouvy	33
6. Prodlení dlužníka a náhrada škody věřiteli	36
6.1. Příčinná souvislost.....	38
6.2. Vztah náhrady škody a úroku z prodlení	41
7. Prodlení dlužníka a smluvní pokuta.....	43
7.1. Náležitosti ujednání o smluvní pokutě.....	44
7.2. Výše smluvních pokut	46
8. Závěr	49
Seznam použitých zkratk	51
Seznam použitých zdrojů.....	52
1. Seznam právních předpisů.....	52
2. Seznam použité literatury	53

3. Seznam použité judikatury	56
Název práce, abstrakt, klíčová slova	61
Title of thesis, abstract, key words	63

1. Úvod

Prodlení dlužníka je stěžejní institut soukromého práva, se kterým se vysoce pravděpodobně setkal již každý, kdo aktivně vstupuje do závazkových vztahů. Jedná se o jedno ze základních a typických porušení smluvních povinností strany smlouvy, z kterého vyplývá řada důsledků jak do sféry prodlévajícího dlužníka, tak do sféry oprávněného věřitele. Právě častý výskyt prodlení dlužníka v reálné praxi byl jedním ze zásadních důvodů k výběru tohoto tématu a jeho zpracování. Prodlení dlužníka je velice univerzální institut, se kterým se mohou setkat, a často i opravdu setkávají smluvní strany smluv všech možných smluvních typů, a to jak pojmenovaných, tak nepojmenovaných, uzavřených v jakékoliv formě, jejichž předmětem může být jakýkoliv typ plnění. Prodlení dlužníka rovněž nelze ani omezit jen na závazkové vztahy vzniklé právním jednáním, typicky smlouvou, ale své místo nalezne i u závazků vzniklých např. deliktem, nebo konstitutivním rozhodnutím soudu. Výše uvedená generální uplatnitelnost byla dalším z argumentů pro volbu tohoto tématu. Jakkoliv se totiž může tento institut zdát zprvu jednoznačným a srozumitelným, při hlubším zkoumání lze objevit řadu prvků, které si stále zasluhují akademickou pozornost.

Cílem práce je tedy souhrnná charakteristika problematiky prodlení dlužníka, a to nejen prizmatem ustanovení občanského zákoníku, která se tomuto institutu věnují přímo, ale rovněž pohledem právních norem, které mají v realitě rovněž reálný dopad na situaci, kdy dlužná strana prodlévá se splněním svého závazku. Nezbytností pro přínosnou analýzu právního institutu, jakým je např. prodlení dlužníka, je rovněž studium a rozbor relevantní soudní judikatury, a to ať již recentní, která má nejvyšší výkladovou hodnotu pro současné znění zákona, tak ale i rovněž judikatury starší až historické, jejíž pochopení a znalost je pro porozumění konceptu prodlení dlužníka rovněž nepostradatelné. Při akademickém výkladu právních pramenů není možné opomenout ani závěry vyplývající z komentářové a jiné odborné literatury, které poskytují prostor pro inspiraci, polemiku či přijetí. Podrobná analýza výše uvedených zdrojů a následná syntéza zjištěných závěrů je tedy hlavním metodologickým přístupem zvoleným v rámci zpracování diplomové práce.

V prvé řadě bude pozornost věnována obecným parametrům splnění závazků, z nichž řádnost a včasnost splnění jsou pro prodlení dlužníka zvláště relevantní. Poté bude

pojednáno v obecných intencích o pojmu prodlení dlužníka a vymezeny parametry jeho začátku a konce. V této souvislosti bude rovněž pojednáno o vztahu prodlení dlužníka s prodlením věřitele. Zvláštní část práce je věnována prodlení dlužníka se splněním konkrétního typu závazků a sice závazků peněžitých. V neposlední řadě budou jednotlivě rozebrány instituty spojené obecně s porušením smluvní povinnosti, pohledem prodlení dlužníka jakožto případu takového porušení. Mezi tyto rozebrané následky se řadí možnost odstoupení od smlouvy, náhrada škody a problematika smluvní pokuty.

2. Obecně ke splnění závazků

Prodlení dlužníka jakožto stěžejní institut občanského práva je z hlediska systematiky zařazen do části čtvrté, hlavy I., dílu 7., oddílu 1. občanského zákoníku, který se věnuje zániku závazků splněním. Splnění je základním a přirozeným způsobem zániku závazků, který nejvíce odpovídá zásadě prostupující celým právním řádem, která je vyjádřena např. v § 3 odst. 2 písm. d) občanského zákoníku, a sice zásadě *pacta sunt servanda*, tj. smlouvy se mají dodržovat. Ačkoliv není splnění jediným způsobem zániku závazků, který zákon předvídá, je jediným, kterému zákon vyčleňuje samostatný oddíl, čímž dle mého názoru ze systematického hlediska vymezuje jeho privilegovanou pozici. Obsah zásady *pacta sunt servanda*, jejíž původ a kořeny u nás připisujeme tradičně římskému právu, je rovněž nezávisle obsažen také v právních principech, které můžeme nalézt v celé škále jiných historických právních systémů, kterými jsou např. hinduistický, konfuciánský či islámský systém.¹ Z toho přímo vyplývá, že závaznost uzavřených smluv a touha po naplňování závazků je vlastní lidstvu jako takovému bez ohledu na místní, náboženské nebo historické poměry.

Splněním se rozumí poskytnutí dohodnutého předmětu plnění dlužníkem věřiteli. Dle Nejvyššího soudu² se tedy akt splnění sestává ze dvou jednostranných právních jednání, a sice z nabídky předmětu plnění, kterou činí dlužník v souladu se smluvními ujednáními, popř. se zákonem, a dále z převzetí takto nabídnutého plnění ze strany věřitele.

V této souvislosti není bez významu zmínit dvě teorie splnění, a sice teorii smluvní a teorii reálného uskutečnění plnění. Teorie smluvní, kterou u nás judikatura³ volí, vychází z premisy, že pro splnění je nezbytné, aby dlužník poskytoval věřiteli předmět plnění s úmyslem plnit. Tento předpoklad vychází z klasifikace splnění, jakožto právního jednání, pro něž zákon vyžaduje vůli. Opakem této teorie je na druhé straně teorie reálného uskutečnění plnění, která pro splnění vyžaduje pouze faktické poskytnutí předmětu plnění do dispozice věřitele bez ohledu na subjektivní stránku jednání dlužníka. Ačkoliv jsem si vědom problémů spojených se smluvní teorií splnění, které

¹ W. Paul Gormley, *The Codification of Pacta Sunt Servanda by the International Law Commission: the Preservation of Classical Norms of Moral Force and Good Faith*, 14 St. Louis U. L.J. s. 373-374 (1970).

² rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2002, sp. zn. 25 Cdo 426/2000

³ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 20 Cdo 2298/2006 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2011, sp. zn. 20 Cdo 2777/2010

mohou nastat např. při poskytnutí plnění bez úmyslu splnit, přikláním se k ní. Jako argument je možno uvést, že v případech, kdy je poskytnuto plnění bez vůle plnit, se bude jednat dle smluvní teorie o bezdůvodné obohacení věřitele. Lze se tedy domnívat, že v uvedeném případě dojde k zániku závazku sice nikoliv splněním, nýbrž započtením, neboť předmět plnění, na který má původní věřitel nárok ze smlouvy je shodný s předmětem nároku původního dlužníka na vydání bezdůvodného obohacení. V tomto rozsahu lze proti sobě tedy tyto závazky započíst, čímž dojde ke zmírnění negativních dopadů rigidně aplikované smluvní teorie splnění. Úskalí tohoto výkladu spatřuji v nezbytnosti aktivně provést prohlášení o započtení ze strany původního věřitele. Rovněž si lze představit situaci, při které poskytne dlužník plnění bez úmyslu plnit ještě před okamžikem dospělosti závazku např. v případě ujednaného času plnění ve prospěch dlužníka. V takovém případě by věřitel nemohl provést jednostranné započtení až do okamžiku splatnosti závazku, což může představovat další potenciální problémy. Vančurová⁴ přináší návrh řešení pomocí ustanovení občanského zákoníku, která upravují výklad projevu vůle jednajícího a řešení následků omylu. Dospívá k závěru, že omyl dlužníka, na němž nemá podíl sám věřitel, nepůjde k tíži věřitele.

Z hlediska institutu prodlení dlužníka má rozlišování těchto dvou teorií splnění význam z hlediska určení, zda se dlužník dostal do prodlení. V intencích teorie reálně uskutečněného plnění by nebylo myslitelné, aby se dlužník dostal do prodlení, pakliže fakticky včas poskytl předmět plnění do dispozice věřitele. Při aplikaci smluvní teorie je ovšem vždy nutné zkoumat vůli dlužníka při poskytování předmětu plnění. Neměl-li vůli splnit předmětný závazek, pak závazek nezanikne splněním. Vzhledem k tomu, že se zřejmě nebude jednat o plnění vadné, vstoupí dlužník okamžikem splatnosti do prodlení se splněním závazku. Rovněž v případě, kdy dlužník již v prodlení je, nebude taková skutečnost představovat důvod skončení doby prodlení. Vzhledem k tomu, že dlužníku v uvedených případech vznikne nárok na vydání bezdůvodného obohacení, jehož předmět bude shodný s předmětem plnění, s jehož poskytnutím se dostal do prodlení, lze i z pozice dlužníka uvažovat o řešení takto vzniklé situace prostřednictvím jednostranného započtení pohledávek.

⁴ VANČUROVÁ, Kateřina. § 1908 [Splnění dluhu]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 2053

2.1. Řádné plnění

Základní povinností navázanou na splnění dluhu je povinnost splnit dluh na svůj náklad a nebezpečí řádně a včas. Aby dlužník dodržel svou povinnost plnit dluh řádně, je povinen plnit bez vad, a to jak bez vad faktických, tak právních. Není-li jiného ujednání mezi stranami, je dlužník povinen plnit ve střední jakosti. Za pojem jakost považuje judikatura Nejvyššího soudu zpravidla parametry věci, trvanlivost, výkonnost, pevnost, vybavení, použitelnost k určitému účelu apod.⁵ k povinnosti plnit ve střední jakosti se vyjadřuje Bányaiová,⁶ když uvádí, že tato zákonná povinnost bude mít minimální aplikovatelnost, a to s odkazem na zvláštní úpravu u kupní smlouvy, která je rovněž aplikovatelná na směnu i na dílo jehož předmětem je věc. Tato zvláštní úprava spočívá v tom, že není-li mezi stranami ujednána jakost plnění, pak je dlužník povinen plnit v jakosti odpovídající účelu, který vyplývá z uzavřené smlouvy, není-li takový, pak k účelu obvyklému. Smluvní typy, pro něž se použije tato zvláštní úprava, přitom představují naprostou většinu vztahů, v nichž lze hovořit o jakosti plnění.

Poskytne-li dlužník plnění, které má vady, tedy je vadné, nastupuje sekundární následek, kterým jsou práva z vadného plnění. Je vhodné poznamenat, že těmto právům dává zákonodárce přednost, což se projevuje ve znění § 1925 v části za středníkem. Dle tohoto ustanovení se nelze domáhat toho, čeho lze dosáhnout uplatněním práva z vad, prostřednictvím jiného právního důvodu. Jiným právním důvodem je zřejmě míněno právo na náhradu škody.⁷ Práva z vadného plnění jsou spojena se specifickým způsobem uplatnění, tj. s reklamačním procesem, který, není-li řádně dodržen, může zapříčinit relativní neuplatnitelnost práv u soudu. Šilhán⁸ tento efekt promeškání reklamačních lhůt přirovnává k promlčení, neboť tato skutečnost dává tomu, kdo plnění poskytl možnost uplatnit námitku promeškání lhůty u soudu. Nutnost domáhat se nápravy prostřednictvím práv z vad ovšem není bezbřehá. Vznikne-li např. škoda v důsledku poskytnutí vadného plnění a tato škoda tedy nespočívá v samotné vadnosti předmětu

⁵ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČR z 15. 7. 1993, sp. zn. Cpjn 50/93

⁶ BANYAIOVÁ, A. § 1915 [Střední jakost plnění]. In: BAJURA, J., BANYAIOVÁ, A., BĚLINA, M., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BANYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVÁ, I., HORÁČEK, T., HUMLÍČKOVÁ, P., KINDL, T., KŘEŠŤANOVÁ, V., MAREK, K. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520). Wolters Kluwer.

⁷ ŠILHÁN, Josef. 2. Práva z vadného plnění. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 481.

⁸ Tamtéž s. 495

plnění, nýbrž je následkem této vadnosti, bude dle judikatury⁹ tato škody vymahatelná prostřednictvím standardní náhrady škody. Ačkoliv toto není uvedeno ve výčtu práv z vadného plnění, z § 1910 vyplývá, že primárním právem věřitele, je-li mu nabídnuto vadné plnění, je toto plnění odmítnout.¹⁰ Takovéto odmítnutí nabídnutého vadného plnění tedy nebude představovat prodlení věřitele a v případě, kdy uplyne doba splatnosti, dostane se dlužník do prodlení se splněním závazku. Právo odmítnout vadné plnění neplatí absolutně, neboť např. v případě předání díla, jehož předmětem je stavba, je toto právo omezeno. Právo odmítnout vadné plnění lze rovněž smluvně omezit.¹¹

2.2. Způsob plnění

Občanský zákoník přináší obecné pravidlo, že lze-li dluh splnit více způsoby, pak právo volby mezi těmito způsoby plnění náleží dlužníkovi. Toto pravidlo má ovšem povahu vyvratitelné právní domněnky a je zřejmě dispozitivní, tudíž je možné právo volby ujednat odlišně. V obecné rovině je prodlení s učiněním volby sankcionováno trvalou ztrátou práva volby a jeho přesunem ke druhé straně závazku. Pro určení okamžiku vzniku takového prodlení je nutné vyložit zákonem použitý termín *včas*. Pro dlužníka se bude zřejmě jednat nejpozději o okamžik splatnosti závazku, jak ostatně uzavírá rovněž komentářová literatura.¹² V případě věřitele zavádí zákonodárce pravidlo, že má věřitel učinit volbu bez zbytečného odkladu tak, aby dlužník mohl podle jeho volby splnit. Z tohoto odborná literatura¹³ dovozuje, že věřitel má svou volbu provést tak, aby dlužníku splnění nejen neznemožňoval, ale aby je ani neztěžoval. S uvedeným závěrem se neztotožňuji, neboť dle mého soudu nemá dostatečnou oporu ve znění zákona. Rovněž by při jeho aplikaci docházelo k nepřiměřeně negativním dopadům na postavení věřitele. V okamžiku, kdy by v důsledku neprovedení volby věřitelem bylo plnění dlužníka jakkoliv ztíženo, jednalo by se touto optikou o stav, kdy věřitel neprovedl svou volbu včas, a tedy by byl sankcionován trvalou ztrátou svého práva volby. Přitom si lze

⁹ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1612/2004, ze dne 30. srpna 2005 popř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2020, sp. zn. 25 Cdo 2575/2020

¹⁰ ŠILHÁN, Josef. 6.3 Vztah práv z vadného plnění a povinnosti plnění přijmout. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku, s. 506.

¹¹ Tamtéž s. 87.

¹² POROD, Jakub, VANČUROVÁ, Kateřina. § 1926 [Alternativní závazky]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 2076, marg. č. 17.

¹³ ŠILHÁN, Josef. § 1926 [Alternativní závazky]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 923, marg. č. 29.

snadno představit řadu situací, při nichž by takové ztížení možnosti plnit zdaleka neodpovídalo intenzitě sankce v podobě trvalé ztráty práva volby. V souvislosti s právem volby na straně dlužníka a jeho možného prodlení se samotným plněním je vhodné poukázat na skutečnost, že je-li způsob plnění sjednán alternativně, pak prodlévající dlužník vysoce pravděpodobně neučinil svou volbu včas, tj. do okamžiku splatnosti, a tedy ze zákona ztratil svou možnost volby, která přešla na věřitele.¹⁴

Dle § 1930 odst. 1 občanského zákoníku plní dlužník svůj dluh vcelku. Následující odstavec ovšem uvádí, že je věřitel povinen přijmout i dlužníkem nabídnuté částečné plnění, neodporuje-li to povaze závazku nebo účelu smlouvy. Částečné plnění bude ovšem vždy porušením smluvní povinnosti dlužníka a ten tedy ponese jeho negativní dopady na majetkovou sféru věřitele. Ačkoliv to není přímo v zákoně uvedeno, odborná literatura¹⁵ dovozuje, že částečné plnění je možné poskytnout pouze v situaci, kdy je celý dluh splnitelný. Z povinnosti věřitele přijmout jen část plnění nijak nevyplývá povinnost přijmout jej před datem splnitelnosti. Od částečného plnění je třeba důsledně oddělovat plnění ve splátkách, kdy takové plnění nepředstavuje porušení smluvní povinnosti vzhledem k tomu, že plnění ve splátkách musí být ujednáno, popř. jinak určeno. Pro úplnost je vhodné poznamenat, že částečné plnění může mít povahu uznání dluhu za splnění podmínky, že to lze z okolností usoudit. O možnosti takto posoudit právní jednání lze hovořit zejm. v případě, kdy dlužník dá najevo, že si je vědom existence zbylé části svého dluhu a rovněž bude z jeho jednání patrné, že lze očekávat, že bude na tento zbylý dluh plnit.¹⁶

V praxi je běžný stav, kdy má dlužník vůči jednomu věřiteli více než jeden závazek, a to často i stejného druhu předmětu (typicky peníze). V takovém případě je vždy třeba zabývat se otázkou, na který ze svých dluhů dlužník plní. Této problematice se věnuje § 1933 občanského zákoníku, který pro takový případ stanoví pravidla. Primárně, v souladu se zásadou autonomie vůle, je rozhodující určení dlužníka, na který dluh plní. Tímto určením může dostatečně být i skutečnost, že odeslaná částka se přesně shoduje s částkou jednoho z dluhů.¹⁷ Tento dluh však musí být

¹⁴ POROD, Jakub, VANČUROVÁ, Kateřina. § 1926 [Alternativní závazky]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník.

¹⁵ ŠILHÁN, Josef. § 1930 [Částečné plnění]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054).

¹⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2021, sp. zn. 23 Cdo 3752/2019

¹⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1291/2003

svoji výší oproti ostatním dluhům jedinečný a toto pravidlo nebude platit bezvýjimečně. Za další platný způsob určení konkrétního dluhu, na který je plněno lze považovat i uvedení čísla faktury ve variabilním symbolu platby.¹⁸

2.3. Čas plnění

Povinnost dlužníka splnit dluh včas má pro institut prodlení dlužníka dle platné právní úpravy větší význam, jak bude pojednáno dále. Aby dlužník dostal své povinnosti plnit včas, musí poskytnout plnění k okamžiku dospělosti závazku, jinak označované rovněž jako splatnost závazku. To je okamžik, ke kterému je dlužník povinen plnit a věřitel oprávněn plnění požadovat. Ekvivalentně je ovšem tento okamžik rovněž spojen s právem dlužníka plnit a povinností věřitele řádně nabídnuté plnění přijmout.¹⁹ Je vhodné zmínit, že tento názor, byť většinou uznávaný, nelze označit za zcela jednomyslný. Do opozice se vůči němu staví např. Pulkrábek,²⁰ když dospívá k závěru, že povinnost věřitele přijmout řádně nabídnuté plnění není nezbytnou. Naopak dospívá přinejmenším v rovině *de lege ferenda* k její neexistenci. Argumentuje např. nemožností soudního vynucení této povinnosti, pro níž není rozumný důvod jiný, než že samotná existence této povinnosti není logicky ospravedlnitelná. Rovněž vychází z premisy, že nepříznivé následky prodlení věřitele s plněním této povinnosti nemusí nutně vycházet ze skutečnosti, že tímto prodlením došlo k porušení existující povinnosti. Jako příklady opaku uvádí např. povinnost k náhradě škody na věci vnesené, která nepředpokládá porušení žádné povinnosti. Zde je ovšem na místě s těmito závěry polemizovat. Usuzuji, že Pulkrábekem uváděné příklady, jsou naopak případy, kdy dojde k porušení povinnosti, a to v obecném rámci zákonem modifikované prevenční povinnosti. Institut škody na vnesené věci dle mého sleduje zakotvení povinnosti poskytovatele ubytovacích služeb poskytovat zvýšenou míru prevence vzniku škod ve specifických případech. Dojde-li k porušení této povinnosti, pak nastupuje odpovědnost z titulu škody na vnesené věci. Obdobné dle mého platí u uváděného příkladu škody způsobené věci. Z uvedeného tedy uzavírám, že se kloním k závěru, že povinnost věřitele přijmout řádně nabídnuté plnění má své místo v logice závazkových právních vztahů. Konečně tento závěr podporuji argumentem, že při absenci existence této

¹⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2007, sp. zn. 32 Odo 525/2006

¹⁹ BĀNYAIOVÁ op. cit., § 1975 – *Vznik prodlení věřitele*

²⁰ PULKRÁBEK, Zdeněk. Opravdu je věřitel povinen přijmout plnění?. Právní rozhledy, 2017, č. 10, s. 361-366

povinnosti by *de lege lata* nebylo možné činit věřitele odpovědným za škodu, kterou by nepřijetím plnění dlužníkovi způsobil, což je závěr, na nějž nemohu přistoupit.

Privilegovaným způsobem určení času plnění je v souladu se zásadou autonomie vůle smluvní ujednání. Smluvní strany si mohou ujednat přesné datum splatnosti, popř. lhůtu či splatnost určit jinak, např. ke dni uzavření manželství. Není-li ovšem mezi stranami takového ujednání, pak je věřitel oprávněn požadovat plnění ihned a dlužník je povinen poskytnout plnění bez zbytečného odkladu. Bányaiová²¹ k pojmu „bez zbytečného odkladu“ dovozuje, že pro jeho interpretaci bude použitelná judikatura vztahující se k občanskému zákoníku 1964 a k obchodnímu zákoníku. V obecné rovině lze tedy v souladu se závěry Nejvyššího soudu²² uzavřít, že se jedná o velmi krátkou lhůtu, která poskytuje pouze potřebný a nezbytný časový úsek k tomu, aby došlo k předmětnému projevu vůle adresáta. Nejvyšší soud tedy na tuto lhůtu pohlíží restriktivní optikou, ačkoliv zdůrazňuje, že je vždy nutné přihlídnout ke konkrétním okolnostem případu. Ve svém pozdějším rozhodnutí Nejvyšší soud judikoval,²³ za pomoci § 1959 písm. e) občanského zákoníku, že touto lhůtou se rozumí lhůta o délce do pěti dnů. Tento výklad byl shodně proveden Nejvyšším soudem i v jeho pozdějších rozhodnutích.²⁴ Dle názoru Tintěry²⁵ se v intencích peněžitých závazků, které mají být splněny prostřednictvím bezhotovostního převodu, bude jednat o lhůtu v délce zhruba dvou až tří dnů. Stejně jako je věřitel oprávněn při předem neurčeném termínu splatnosti vyvolat splatnost kdykoliv, tak je dlužník ve stejném případě oprávněn kdykoliv plnit a věřitel je povinen jeho plnění přijmout.²⁶

Čas plnění může být stranami ujednan ve prospěch dlužníka, věřitele, nebo obou stran. Není-li ujednáno nijak, pak zákon přináší nevyvratitelnou domněnku, že je čas plnění určen ve prospěch obou stran. Prospěch strany v tomto případě představuje oprávnění poskytnout plnění (v případě dlužníka) resp. požadovat plnění (v případě věřitele) předčasně, tj. před okamžikem splatnosti. S tímto institutem se neodmyslitelně pojí termín splnitelnost závazku, což je okamžik, kdy je dlužník oprávněn splnit svůj

²¹ BÁNYAIOVÁ, Alena. Prodlení s plněním peněžitého dluhu a jeho následky. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právo prakticky. ISBN 978-80-7676-117-9, str. 11.

²² rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 32 Cdo 2484/2012

²³ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2017, sp. zn. 26 Cdo 4848/2016

²⁴ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2020, sp. zn. 26 Cdo 2894/2020

²⁵ TINTĚRA, Tomáš a Pavel PETR. Základy závazkového práva. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020-. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-476-3, s. 172

²⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2011, sp. zn. 33 Cdo 4175/2009

dluh, ovšem není k tomu v té chvíli povinen a není tedy možné po něm splnění takového dluhu v dané chvíli vymáhat. Z povahy institutu prospěchu některé ze stran lze dovozovat, že o něm není možno hovořit v případech, kdy nebyl stranami ujednáno, nebo jinak určen termín splatnosti závazku. V takovém případě je sice dlužník oprávněn plnit kdykoliv, tedy i před splatností vyvolanou výzvou věřitele, ovšem věřitel je na druhé straně oprávněn vyvolat splatnost závazku dle své úvahy. Taková konstrukce tedy poskytuje oběma smluvním stranám jistou formu výhody. V takovém případě ovšem nelze hovořit o prospěchu, neboť svědčí-li prospěch oběma stranám, pak naopak ani jedna nepožívá výhodu spočívající v možnosti modifikovat čas plnění dle svého uvážení.

Čas plnění může být nejen ujednáno smluvními stranami, či určen jednostranně při aplikaci zákonného dispozitivního pravidla, ale rovněž může být určen rozhodnutím soudu. Je ovšem nutno zmínit, že o určení času plnění soudem se bude jednat výhradně u výroků soudních rozhodnutí s konstitutivní povahou.²⁷ Nebude se tedy typově jednat o případy, kdy soud vyhoví žalobě na plnění a deklaruje povinnost žalovaného poskytnout žalobci předmět plnění. Naopak o typicky konstitutivní výrok se bude jednat v případě uložení povinnosti straně sporu uhradit protistraně náhradu nákladů řízení ve vymezené výši. Zatímco tedy není možné, aby v okamžiku nabytí právní moci rozhodnutí, jímž byl určen čas plnění, byl dlužník v prodlení s plněním závazku, v případě rozhodnutí s deklaratorní povahou není taková možnost vyloučena. Ba naopak lze dle autora práce hovořit o nezbytnosti existence prodlení v případě deklaratorních soudních rozhodnutí. K tomuto závěru lze dospět tak, že pro samotnou přípustnost žaloby na plnění musela marně uplynout doba splatnosti původního závazku. S marným uplynutím doby splatnosti se dlužník dostává do prodlení. Prodlení dlužníka musí tedy, v případě úspěšně žaloby na plnění, existovat. I v případě ujednání splatnosti dluhu s tzv. respirem se bude dlužník v takovém okamžiku nacházet v prodlení. To ovšem pouze nebude, v souladu se smluvním ujednáním, vyvolávat negativní následky.

²⁷ BÁNYAIOVÁ, op. cit., s. 7

3. Prodlení dlužníka

3.1. Vymezení pojmu

Prodlení dlužníka, rovněž známo jako *mora debitoris*, je právní stav, kdy nedošlo ze strany dlužníka k řádnému a včasnému splnění dluhu.²⁸ Navzdory zákonné formulaci obsahující výraz *řádně a včas* dospívá Bányaiová²⁹ k závěru, že prodlení dlužníka je primárně spojeno s jeho časovým prvkem, a nikoliv s prvkem kvalitativním, který je v zákoně vyjádřen slovem *řádně*. Poskytne-li totiž dlužník plnění, byť jej neposkytne řádně, a věřitel jeho plnění přijme, pak dochází dle zákona k zániku závazku, a nikoliv k prodlení.³⁰ Tomu odpovídá rovněž formulace § 1914 občanského zákoníku obsahující *vadné* splnění. V takovém případě budou tedy věřiteli svědčit pouze práva z vadného plnění, a nikoliv práva z opožděného plnění tedy prodlení. Bányaiová tedy uzavírá, že povinnost plnit řádně se ve vztahu k prodlení projeví tím způsobem, že věřitel není povinen přijmout vadné plnění, tedy je oprávněn odmítnout přijetí takového plnění, aniž by se tím sám dostal do prodlení. Ve světle těchto závěrů lze tedy uvést, že prodlením dlužníka se rozumí protiprávní omeškání či opoždění se s plněním. Význam závěru, že poskytnutím a přijetím nikoliv řádného plnění nenastává prodlení dlužníka lze nacházet např. v případě smluvních ujednání (typicky o smluvní pokutě), která jsou navázána na prodlení dlužníka.³¹ Mírně odlišně přistupuje k této teoretické otázce Raban,³² když uvádí, že termíny *řádně a včas* lze považovat za synonyma, neboť nesplnění povinnosti včas znamená nesplnění povinnosti řádně a obráceně. S uvedeným se nemohu zcela ztotožnit, když dle mého nesplnění řádně nemusí vždy znamenat nesplnění včas, ale pouze splnění s vadami. Ostatně Raban následně připouští vymezení prodlení dlužníka v užším smyslu, za které lze považovat právě nesplnění povinnosti včas. Z Rabanova trojího dělení odpovědnosti vzniklé nesplněním povinnosti řádně a včas však rovněž vyplývá závěr, že splnění nikoliv řádně bude zakládat odpovědnost za vady.³³

²⁸PAULDURA, Lukáš. Slovník právních pojmů: občanský zákoník. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-660-0, s. 115.

²⁹BÁNYAIOVÁ, op. cit. s. 2

³⁰ŠILHÁN, Josef. § 1968 [Pojem prodlení dlužníka]. op. cit., s. 1042, marg. č. 34.

³¹Tamtéž s. 1044, marg. č. 49.

³²RABAN, Přemysl. Občanské právo hmotné: závazkové právo. Brno: Václav Klemm, 2014. ISBN 978-80-87713-11-2, s. 106

³³Tamtéž s. 107

Prodlení dlužníka bude zásadně představovat porušení smlouvy, neboť se jedná o nedodržení ať už sjednaného, nebo jinak určeného času plnění. Jak vyplývá z § 2913 občanského zákoníku, je české soukromé právo postaveno na koncepci objektivní odpovědnosti za porušení smluvní povinnosti. Naproti tomu porušení zákonné povinnosti je, jak vyplývá z § 2910, zásadně spojeno s odpovědností subjektivní. Vzhledem k těmto východiskům je zřejmé, že rovněž u prodlení nebude předmětem zkoumání zavinění. Prodlení dlužníka je objektivní skutečností,³⁴ na niž nemá zavinění prodlévajícího žádný vliv. Prodlení dlužníka je právní skutečností, která má trvalý charakter, je tedy třeba určit okamžik jejího vzniku a délku jejího trvání, resp. okamžik jejího zániku.

Aby bylo možné uvažovat o vzniku prodlení, musí být pojmově možné vzhledem k povaze plnění, s nímž má být prodléváno. Snadno si lze představit možnost prodlení u povinnosti spočívající v jednorázovém, či opakujícím se *dare* nebo *facere*. Např. opožděné předání kupní ceny, nebo opožděná platba výživného. Lze rovněž uvažovat o možnosti prodlení s povinností spočívající v trvalém *non-facere*, tj. *omittere* nebo *pati*. K tomuto lze uvést příklad trvalé povinnosti strpět používání pozemku k průchodu. Pojmově si lze představit, že může být ze strany dlužníka v tomto případě po jistou dobu bráněno věřiteli pozemek užívat, tím ovšem není vyloučeno následné zpřístupnění, tj. opožděné plnění závazku, a tedy i prodlení dlužníka s plněním. Ovšem je naopak nemyslitelné, aby bylo možné prodlévat s plněním, které spočívá v jednorázovém zdržení se, popř. strpění.³⁵ V těchto případech se bude při včasném a řádném neplnění dlužníkem jednat o jiné porušení smlouvy, nikoliv o prodlení. Není bez významu se zmínit o opačném závěru, ke kterému dospěl Nejvyšší soud ve svém rozsudku,³⁶ když vycházel z tehdy platné úpravy obsažené v obchodním zákoníku, že porušení závazků na nepřímé plnění (tj. *omittere a pati*) nemůže představovat prodlení dlužníka, a to s odvoláním na to, že u těchto závazků není možný zánik splněním. S tímto závěrem ovšem nemohu souhlasit, neboť by ve svém důsledku vyvolával stav, kdy by tyto závazky nemohly při dodržení jejich obsahu oběma smluvními stranami zaniknout po právu. Došlo-li by k vyloučení splnění těchto závazků, pak ani tehdy platný obchodní zákoník, ani současný občanský zákoník nezná způsob, kterým by došlo k zániku

³⁴ HORÁK, Pavel. § 1968 [Pojem prodlení dlužníka]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 2118, marg. č. 4.

³⁵ ŠILHÁN, Josef. § 1968 [Pojem prodlení dlužníka]. op. cit., s. 1040, marg. č. 19.

³⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2012, sp. zn. 26 Cdo 1720/2011

závazků na nepřímé plnění v případě, že by obě strany smlouvu dodržovaly a nebyly by dány jiné skutkové okolnosti. Takový stav by byl ovšem zřejmě absurdní a nežádoucí, když by při něm latentně existovala řada nezaniklých závazků, z nichž už ovšem pro smluvní strany nevyplývají žádná práva ani povinnosti.

3.2. Začátek prodlení (vztah k prodlení věřitele)

U prodlení, ať už dlužníka či věřitele, jakožto trvajícího protiprávního stavu lze zkoumat okamžik jeho vzniku, okamžik zániku, a tedy celkovou délku trvání prodlení. Toto může mít zejm. vliv na určení, zda v daném okamžiku probíhalo prodlení (např. z důvodu určení nositele nebezpečí škody na věci) příp. na výši úroků z prodlení apod. V praktické rovině lze hovořit o tom, že prodlení dlužníka začíná běžet dnem, který následuje po dni sjednaném, popř. jinak určeném jako den dospělosti, resp. splatnosti závazku. K tomuto obecnému a praktickému pravidlu ovšem Šilhán³⁷ uvádí zpřesnění. Při důsledné definici je třeba trvat na tom, že okamžik prodlení lze určit jako okamžik počátku běhu časové jednotky, která bezprostředně navazuje na časovou jednotku, jejímž prostřednictvím byla dospělost závazku určena. Tato definice nalezne uplatnění zejména u podrobněji určených časů plnění např. prostřednictvím minut. V případech určení času plnění prostřednictvím vyšších časových jednotek než je den je zpravidla okamžik počátku běhu této navazující časové jednotky rovněž počátkem dne, který navazuje na poslední den uvedené časové jednotky (např. první den následujícího kalendářního měsíce je rovněž dnem bezprostředně navazujícím na poslední den kalendářního měsíce, jímž byl čas plnění určen). Lze si ovšem zcela teoreticky představit případy, kdy tomu tak nebude. Jednalo by se např. o ujednání času plnění v rámci astronomického léta. Otázkou zůstává, zda by v takovém případě počalo běžet prodlení dlužníka okamžikem podzimní rovnodennosti (tj. 23. září 2022 ve 3:04 hod.), nebo zda začne běžet prodlení až dnem, který následuje. Osobně se v zájmu přesnosti kloním k prvnímu závěru, a to s přihlédnutím k argumentu, že pakliže si smluvní strany zvolily takový neobvyklý způsob ujednání času plnění, pak tak zřejmě činily z důvodů, jejichž zvláštní povaha by měla být zohledněna v souladu se zásadou autonomie vůle.

³⁷ ŠILHÁN, Josef. 3. Časová podstata prodlení. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 52.

Občanský zákoník v § 1968 uvádí, že dlužník není za prodlení odpovědný, nemůže-li plnit v důsledku prodlení věřitele. Z této zákonné formulace lze zřejmě dovozovat, že v případě, že dlužník neplní v důsledku prodlení věřitele, pak tato skutečnost nic nemění na faktu, že se sám ocitá v prodlení, ovšem za toto prodlení není odpovědný. S tímto závěrem se rovněž ztotožňuje Šilhán,³⁸ když k němu s jistou mírou kritiky uvádí, že navzdory rozporuplným formulacím v jiných ustanoveních občanského zákoníku je třeba toto pravidlo vykládat tak, že dlužníka, který neplní v důsledku prodlení věřitele, nestíhají žádné negativní dopady jeho prodlení, byť to v některých případech není výslovně uvedeno. K obdobným závěrům dospívá rovněž Bányiaiová.³⁹ Zákonodárce tedy zřejmě zamýšlel docílit stejného výsledku, který vycházel ze znění § 365 tehdejšího obchodního zákoníku, kde bylo výslovně uvedeno, že dlužník v prodlení není, neplní-li v důsledku prodlení věřitele. K tomu ovšem využil formulaci prostřednictvím odpovědnosti za prodlení, která může působit interpretační obtíže. Pro podporu tohoto úsudku lze využít rovněž obsah důvodové zprávy k občanskému zákoníku, která se v části, která se věnuje ustanovením § 1968 až 1979, odkazuje právě na dosud platný obchodní zákoník.

V této souvislosti považuji za vhodné stručně vymežit pojem prodlení věřitele, a to s odkazem na výše uvedenou úzkou vazbu na odpovědnost dlužníka za jeho prodlení. Do prodlení se věřitel dostane tím, že nepřijme řádně a včas nabídnuté plnění, popř. nepřijme plnění, které je povinen přijmout, ačkoliv není nabídnuto řádně a včas. Prodlení věřitele rovněž může být způsobeno neposkytnutím nezbytné součinnosti ze strany věřitele. Konečně za specifický důvod věřitelova prodlení může být považováno neposkytnutí kvitance, navzdory tomu, že o ni byl dlužníkem požádán.⁴⁰ V souvislosti s poskytnutím nezbytné součinnosti lze poukázat na závěr Nejvyššího soudu,⁴¹ ve kterém uzavřel, že o nezbytné spolupůsobení se jedná pouze v případě, kdy je takové spolupůsobení nezbytné pro splnění předmětného závazku. Nejedná se tedy o jakoukoliv vhodnou součinnost, nicméně o součinnost, jejíž neposkytnutí se projeví v nemožnosti

³⁸ ŠILHÁN, Josef. § 1968 [Pojem prodlení dlužníka]. Op. cit., s. 1045, marg. č. 61.

³⁹ BÁNYAIOVÁ, A. § 1968 [Vznik prodlení dlužníka]. In: BAJURA, J., BÁNYAIOVÁ, A., BĚLINA, M., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVÁ, I., HORÁČEK, T., HUMLÍČKOVÁ, P., KINDL, T., KŘEŠŤANOVÁ, V., MAREK, K. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520). Wolters Kluwer

⁴⁰ ŠILHÁN, Josef. § 1975 [Předpoklady prodlení věřitele]. In: op. cit., s. 1091

⁴¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2011, sp. zn. 23 Cdo 830/2010

dlužníka vůbec svůj dluh plnit. Nejvyšší soud⁴² rovněž dovedl, že převyšuje-li částka plnění limit, stanovený zákonem o omezení plateb v hotovosti, pak lze za nezbytnou součinnost považovat rovněž poskytnutí čísla účtu u peněžního ústavu, na nějž má být platba poukázána. V navazujícím rozhodnutí⁴³ Nejvyšší soud upřesnil, že pro to, aby poskytnutí tohoto čísla účtu bylo považováno za nezbytnou součinnost věřitele, je předtím vyžadována aktivita dlužníka, spočívající ve výzvě k poskytnutí předmětného čísla. Až nereagování na takovou výzvu lze vykládat jako nesplnění povinnosti poskytnout nezbytnou součinnost.

3.3. Konec prodlení

Bányaiová⁴⁴ uvádí, že prodlení dlužníka trvá buď do splnění závazku, nebo do zániku závazku odstoupením od smlouvy. Dále připouští možnosti konce prodlení způsobené následným vznikem prodlení věřitele. Lze doplnit, že tento výčet bude zřejmě neúplný, když je k němu nutno přiřadit rovněž další obecné důvody zániku závazku, neboť po zániku závazku již nemůže existovat prodlení s jeho plněním. Mezi takové důvody lze zařadit např. následnou nemožnost plnění, splnutí nebo dohodu. V případě, že dlužník nabídne řádné, avšak opožděné plnění, je toto plnění věřitel rovněž povinen přijmout, aby se vyhnul nástupu vlastního prodlení.⁴⁵ Při poskytnutí pouze částečného plnění, které věřitel přijme, zaniká prodlení dlužníka v rozsahu tohoto poskytnutého plnění. Ve zbývajících částech dluhu zůstává dlužník v prodlení.

Prodlení dlužníka na druhé straně zásadně nekončí smrtí dlužníka,⁴⁶ neboť v takovém případě dojde k přechodu povinnosti včetně existujícího prodlení na právního nástupce dlužníka. Toto ovšem nebude platit v případě tzv. osobních kontraktů ve smyslu § 2009 občanského zákoníku, tj. smluv, jejichž plnění je vázáno na osobu dlužníka, resp. věřitele. V takovém případě dojde k zániku samotného závazku pro následnou nemožnost plnění.⁴⁷ V případě smrti věřitele nebude toto rovněž důvodem pro konec prodlení dlužníka, ledaže bude splněna podmínka § 2009 odst. 2, tedy že bylo

⁴² rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2013, sp. zn. 33 Cdo 337/2012

⁴³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2016, sp. zn. 29 Cdo 2873/2015

⁴⁴ BÁNYAIOVÁ, Alena. § 1968 [Vznik prodlení dlužníka]. Op. cit.

⁴⁵ BÁNYAIOVÁ, Alena. § 1975 [Vznik prodlení dlužníka]. Op. cit.

⁴⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2002, sp. zn. 21 Cdo 895/2001

⁴⁷ ŠILHÁN, Josef. Několik poznámek k pojmu prodlení dlužníka v NObčZ. Obchodněprávní revue, 2013, č. 5, s. 140-145

plnění omezeno pouze na osobu věřitele. V této souvislosti se lze věnovat problematice, zda dojde k přechodu případných úroků z prodlení, vzniklých před smrtí věřitele, s nímž je spojen zánik závazku, na jeho právní nástupce. Otázka tedy zní, zda osobní povaha původního dluhu představuje podklad pro závěr o čistě osobní povaze úroků z prodlení s plněním tohoto dluhu. S přihlédnutím k závěru Nejvyššího soudu,⁴⁸ dle kterého je příslušenství pohledávky samostatnou věcí, jež lze postoupit a rovněž ke skutečnosti, že funkce úroků z prodlení je zásadně jednotná a spočívá v sankční a kompenzační složce,⁴⁹ a to zřejmě bez ohledu na osobní povahu závazku, dospívám k závěru, že k přechodu nároku na již vzniklé úroky z prodlení na právního nástupce věřitele dojde.

S koncem prodlení se rovněž přirozeně pojí zánik negativních důsledků trvajících prodlení, zejm. přechod nebezpečí škody na věci, odpovědnost za vzniklou škodu či povinnost platit úroky z prodlení u peněžitého dluhu. Nároky, vyplývající z těchto důsledků trvajících prodlení, na něž vnikl nárok před jeho koncem, budou ovšem nadále existovat jako samostatná oprávnění.

K okamžiku konce prodlení se vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí,⁵⁰ v jehož právní větě se uvádí, cit.: „*Je-li dlužník v prodlení s plněním peněžitého dluhu, má věřitel právo na úroky z prodlení i za den, v němž dluh splněním zanikl.*“ Z tohoto tedy vyplývá, že v případě peněžitého dluhu se soud rozhodl upřednostnit jednoduchost určení okamžiku konce prodlení nad věcnou správností. Proti tomuto závěru opačně uvádí Šilhán,⁵¹ že není důvodu nevycházet z co nejpřesnějšího vymezení okamžiku konce prodlení. V syntéze tedy shrnuje, že pokud se jedná o negativní dopady prodlení, jejichž stěžejní prvky se zpravila určují po celých dnech (např. uváděné úroky z prodlení), pak bude namísto upřednostnit zjednodušující přístup, zatímco toto nelze zobecnit pro dopady veškeré. Jinými slovy lze tedy uvést, že např. dopad prodlení spočívající v přechodu nebezpečí škody na věci na prodlévající stranu zásadně odpadne přesně okamžikem konce prodlení. Lze se jen těžko domnívat, že dlužník, který se nacházel v prodlení a který následně předal předmět plnění do dispozice věřitele v ranních hodinách

⁴⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2421/2009, uveřejněné pod číslem 102/2010 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

⁴⁹ ŠILHÁN, Josef. § 1970 [Úroky z prodlení]. Op. cit., s. 1050, marg. č. 2.

⁵⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2009, sp. zn. 33 Cdo 1450/2008, uveřejněný pod číslem 79/2010 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

⁵¹ ŠILHÁN, Josef. 3. Časová podstata prodlení. Op. cit., s. 53.

dne, bude odpovědný za nahodilou zkázu tohoto předmětu, ke které dojde ve večerních hodinách.

3.4. Fixní závazek

Specifickou kategorií závazkových právních vztahů ve vazbě na prodlení dlužníka je tzv. fixní závazek. Jedná se o závazek, jehož základním znakem je přímá vazba účelu jeho samotné existence na konkrétně vymezený čas plnění.⁵² Zákon tento rys vyjadřuje pomocí formulace, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem. Opožděné plnění si tedy pojmově lze představit (nejedná se např. o jednorázové *omittere* či *pati*),⁵³ nicméně takové opožděné plnění zřejmě odporuje účelu existence smlouvy. Všeobecně používaným příkladem takového závazku je dodání svatebních šatů na svatbu. Věřitel očekávající dodání takových šatů nejpozději na okamžik svatby zřejmě nemůže mít zájem na jejich dodání po uskutečnění svatby, neboť by takové plnění nemělo pro věřitele využití. Fixní povaha závazku může vyplývat jednak z povahy závazku (např. uváděné svatební šaty) nebo ze smluvního ujednání. V takovém případě, v souladu se zásadou autonomie vůle, je možné ujednat fixní povahu i u závazků, u nichž si lze rozumně představit zájem věřitele i na opožděném plnění. Jedná-li se o fixní závazek vyplývající ze své povahy, pak se domnívám, že takovým závazkem pojmově nemůže být peněžitý dluh. Nelze se při rozumné úvaze domnívat, že věřitel nebude mít zájem na opožděném plnění spočívajícím v penězích. I za předpokladu, že součástí smluvních ujednání bude vyjádření účelu závazku, např. k zajištění financování nákupu zboží v konkrétní okamžik, pak má věřitel zásadně možnost zajistit si alternativní financování, přičemž zvýšené náklady s tím spojené budou představovat škodu způsobenou prodlením dlužníka, kterou bude moci věřitel po dlužníkovi nárokovat.

Aby se jednalo o fixní závazek, musí tento být dle v současnosti platné právní úpravy ujednán s přesně stanoveným časem plnění. Čas plnění musí vycházet z výslovného ujednání stran a nelze se tedy spolehnout na subsidiární zákonnou úpravu.⁵⁴ *De lege ferenda* lze polemizovat nad správností a oprávněností takové podmínky. Nejvyšší soud Československé republiky dospěl v této souvislosti k závěru, že tento aspekt není pro

⁵² ŠILHÁN, Josef. § 1980 [Fixní závazek]. Op. cit., s. 1108, marg. č. 1.

⁵³ ŠILHÁN, Josef. § 1968 [Pojem prodlení dlužníka]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054), s. 1041, marg. č. 24.

⁵⁴ tamtéž s. 1109, marg. č. 3.

charakter fixního závazku nezbytný.⁵⁵ Výslovně uvádí, že může jít o obchod fixní i v případě, kdy není určitý den plnění ve smlouvě vyjádřen. Ve svém jiném rozhodnutí⁵⁶ pak Nejvyšší soud Československé republiky uvádí, že skutečnost, že byla určena dodací lhůta sama o sobě nemůže být podkladem pro závěr o fixní povaze závazku.

Z dalších judikatorních závěrů, týkajících se fixní povahy závazků, lze uvést, že Nejvyšší soud Československé republiky vyhodnotil, že se o fixní závazek nejedná v případě, že je čas plnění vztažen k začátku déle trvajícího období (konkrétně tanečního období).⁵⁷ V takovém případě může mít věřitel zájem i na opožděném plnění, neboť v tu dobu bude období stále trvat a lze tedy usuzovat o smysluplnosti závazku pro věřitele. V neposlední řadě je namístě zmínit se o závěru Nejvyššího soudu Československé republiky, podle něhož nelze o fixní povaze závazku usuzovat ze zaokrouhleného vymezení lhůty k plnění např. o délce jednoho roku.⁵⁸

Ať už je závazek fixním ze své povahy či z ujednání smluvních stran, má tato skutečnost významnou roli na důsledky prodlení. Hlavním dopadem fixní povahy závazku je automatický zánik závazku ze zákona v okamžiku, kdy dojde k prodlení dlužníka, tedy k nedodržení fixně ujednaného času plnění.⁵⁹ Zánik závazku bude mít v souladu se zněním § 1980 občanského zákoníku stejné účinky, jako by věřitel od smlouvy odstoupil. Výhodou v tomto případě je posílená pozice věřitele, který nemusí od smlouvy aktivně odstupovat. Tato výhoda se projeví např. ve vyhnutí se povinností spojeným s doručováním odstoupení od smlouvy apod. Na druhou stranu tento důsledek fixního závazku není vždy nevyhnutelným. Věřitel může bez zbytečného odkladu oznámit dlužníkovi, že na splnění smlouvy trvá, čímž zamezí automatickému zániku závazku. Ondřejová⁶⁰ dovozuje, že je věřitel oprávněn tento krok učinit ještě před okamžikem prodlení dlužníka. Lze si pokládat otázku, zda musí věřitel k tomuto kroku přikročit pouze v bezprostředním časově blízkém očekávání prodlení dlužníka, či zda má v tomto směru naprostou volnost. Dle mého názoru text zákona přisvědčuje variantě druhé, tedy že věřitel může kdykoliv během existence závazku jednostranně vyloučit jeho

⁵⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 4. 1923, sp. zn. Rv II 583/22

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. 11. 1923, sp. zn. Rv i 445/23

⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 11. 1922, sp. zn. R i 1279/22

⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. 3. 1928, sp. zn. Rv i 861/27

⁵⁹ ONDŘEJOVÁ, Dana. *OaO: Jaké právní důsledky jsou spojeny se sjednáním fixního závazku?*. RaP - Rekodifikace & praxe (Wolters Kluwer). 2015(4), s. 27.

⁶⁰ Tamtéž

fixní povahu. V konečném důsledku tak může jistě učinit vždy bezprostředně po prodlení dlužníka, není tedy rozumného důvodu, který by věřiteli znemožňoval učinit tak kdykoliv dříve. Za každých okolností se tudíž věřitel může domáhat opožděného splnění závazku s fixní povahou. Ondřejová rovněž uzavírá, že fixně stanovený termín je jednostranně výhodný ve prospěch věřitele. Konečně je třeba zmínit, že zánik fixního závazku okamžikem prodlení je spojen výhradně s prodlením dlužníka, nikoliv s prodlením věřitele.⁶¹

⁶¹ Rozsudek (Rc) Vrchní soud v Praze ze dne 14.07.2004 sp. zn. 5 Cmo 82/2004

4. Specifika při prodlení s plněním peněžitého dluhu

Předmětem smlouvy je poskytnutí ujednaného plnění. Toto plnění může mít různé formy. Může se jednat povinnost dát (*dare*), povinnost konat (*facere*), povinnost zdržet se, popř. strpět (*omittere* resp. *pati*). Předmětem plnění spočívajícím v *dare* může být celá škála věcí. Individuálně, či druhově určené, dělitelné, nedělitelné, zužitelné, nezužitelné, hmotné, nehmotné, movité, ne movité apod. Jednou z těchto věcí, velmi frekventovanou, jsou peníze. Peníze jsou druhově určenou,⁶² dělitelnou,⁶³ movitou, hmotnou a zužitelnou⁶⁴ věcí, která požívá v mnoha případech zvláštního postavení. Jinak tomu není ani v případě prodlení s plněním dluhu, jehož předmětem jsou peníze. V takovém případě spojuje s prodlením dlužníka zákon zvláštní důsledky.

Pro dokreslení zvláštního postavení peněžitého dluhu mezi dluhy jako takovými považují za vhodné stručně a příkladmo uvést některá specifika spojená s peněžitými závazky. Občanský zákoník v § 1909 výslovně umožňuje dlužníkovi použít ke splnění svého peněžitého dluhu směnku. V takovém případě, dojde-li k uspokojení věřitele ze směnky, považuje se dluh za splněný k okamžiku vystavení směnky. Speciální úpravou je peněžitý dluh nadán rovněž v případě místa splnění. Dle § 1955 občanského zákoníku je peněžitý dluh, při absenci jiné dohody smluvních stran, zásadně donosný, zatímco dluhy nepeněžité jsou dluhy odnosnými.⁶⁵ s tím se rovněž pojí zvláštnost peněžitých dluhů spočívající v možnosti plnit prostřednictvím poskytovatele platebních služeb. V takovém případě, v souladu s § 1957 odst. 1, dojde ke splnění dluhu okamžikem připsání částky na účet poskytovatele platebních služeb věřitele. Tento okamžik zpravidla nastane dříve, než dojde k připsání peněz přímo na účet věřitele, vedený u jeho poskytovatele platebních služeb.⁶⁶ Vzhledem k tomu, že prodlení dlužníka je jev významně spojený s časem plnění, je rovněž na místě zmínka o speciální úpravě splnění peněžitého dluhu, které ovšem předchází ujednanému času plnění. Standardní a na mnoha místech zákonem předpokládanou cenou peněz, která je

⁶² Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2017, sp. zn. 39 Co 114/2017

⁶³ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. 2. 2012, sp. zn. 26 Co 573/2011

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2012, sp. zn. 28 Cdo 611/2011

⁶⁵ BERAN, Jiří. Platební styk ve světle nového občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue*, 2012, č. 2, s. 51-53

⁶⁶ BĀNYAIOVÁ, Alena. *Prodlení s plněním peněžitého dluhu a jeho následky*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. *Právo prakticky*. ISBN 978-80-7676-117-9, str. 18

obvykle součástí peněžitého dluhu, jsou úroky. V obecné rovině jsou úroky upraveny v §§ 1802 – 1806. Dle § 1967 občanského zákoníku splní-li dlužník svůj peněžitý dluh předčasně, nesmí si jednostranně odečíst úroky, které by náležely za období poté, co svůj dluh splnil. K takovému kroku lze přistoupit pouze se souhlasem věřitele. Peněžitý dluh, pro svou generickou povahu, bude dále zásadně nezpůsobitelný k zániku pro následnou nemožnost plnění.⁶⁷ Na tomto místě není bez významu se zmínit o tom, že na uvedeném nic nemění ani příklad účelového úvěru, kdy došlo k následné nemožnosti využít peněžní prostředky na sjednaný účel. V takovém případě totiž ze zákona dojde pouze k zániku té části závazku, která nutí úvěrovaného k užití prostředků ke sjednanému účelu. Zákon s tímto spojuje pouze vznik práva úvěrujícího v takovém případě odstoupit od smlouvy.⁶⁸

Jak již bylo uvedeno, peněžitý dluh se platí v místě bydliště věřitele. Toto pravidlo se neuplatní v případě, kdy vznikne závazek při provozu obchodního závodu, popř. provozovny. V takovém případě bude místem plnění právě místo obchodního závodu, resp. provozovny. Jedná se o dispozitivní pravidlo, před kterým má přednost případné ujednání stran. Rovněž má před ním přednost takové místo plnění, které vyplývá z povahy závazku.⁶⁹ V souvislosti s určením platebního místa při bezhotovostních transakcích Nejvyšší soud dovodil,⁷⁰ že za jednoznačné určení platebního místa nelze považovat označení účtu s tím, že na tento účet dlužník „může“ svůj dluh zaslat.

Z § 1804 občanského zákoníku vyplývá, že úroky se platí v téže měně jako jistina. Občanský zákoník neobsahuje žádné subsidiární dispozitivní pravidlo, které by řešilo určování měny peněžitého dluhu. Tato absence je pak zcela logická, když určení měny, v níž je vyjádřena dlužná částka, je imanentní součástí konkretizace dluhu. Bez určení měny nebude žádné právní jednání dostatečně určité, ve smyslu § 553 občanského zákoníku, a bude se tedy jednat pouze o zdánlivé právní jednání. Uvedené samozřejmě nebude platit v případě, že bude možné zjistit měnu dluhu výkladem

⁶⁷ ŠILHÁN, Josef. § 2006 [Pojem následné nemožnosti plnění]. op. cit., s. 1223, marg. č. 20.

⁶⁸ ELEK, Štefan. § 2400 [Nedodržení účelu úvěru]. Tamtéž, s. 734, marg. č. 10.

⁶⁹ BÁNYAIOVÁ A., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ L. § 1955 (*Nepeněžitý a peněžitý dluh*). In: BAJURA, J., BÁNYAIOVÁ, A., BĚLINA, M., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVÁ, I., HORÁČEK, T., HUMLÍČKOVÁ, P., KINDL, T., KŘEŠŤANOVÁ, V., MAREK, K. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520).

⁷⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 20 Cdo 3065/2010

např. prostřednictvím zavedené praxe mezi stranami v souladu s § 556 odst. 2. Na peněžité závazky se uplatní rovněž některé zvláštní právní předpisy, a sice např. zákon o oběhu bankovek a mincí nebo zákon o omezení plateb v hotovosti. Z těch ve stručnosti vyplývají specifická pravidla, kupř. povinnost přijímat tuzemské bankovky a mince, není-li dán zákonný důvod k odmítnutí (lze uvést třeba více než 50 mincí v jedné platbě) či zákaz provést platbu v částce převyšující 270 000 Kč prostřednictvím hotovosti.

4.1. Smluvní a zákonné úroky z prodlení

V souladu se zněním § 1970 občanského zákoníku je zřejmě nejvýznamnějším specifikem u prodlení s plněním peněžitého dluhu oprávnění věřitele požadovat v takovém případě úroky z prodlení. Povinnost hradit úroky z prodlení je v tomto případě sankční povinností za nesplacení peněžitého dluhu včas. Jedná se o sekundární povinnost, která nastupuje ve chvíli, kdy je porušena povinnost primární, a sice povinnost včas splnit svůj závazek. Ve vztahu k původnímu občanskému zákoníku 1964 a k obchodnímu zákoníku uvádí Bejček,⁷¹ že úroky z prodlení představují jistou formu náhrady za protiprávní držení určitého finančního obnosu. Má-li si poškozená strana takovýto obnos zajistit na finančním trhu, pak bude takovýto krok jistě spojen s náklady, které by měly být prostřednictvím úroků z prodlení nahrazeny. Lze tedy uvést, že tímto Bejček rozebírá kompenzační funkci úroků z prodlení. Tato funkce ovšem stojí vedle již výše zmiňované funkce sankční, resp. motivační. Je nepochybné, že institut úroků z prodlení má za cíl působit na dlužníka tak, aby tento ideálně plnil své peněžité dluhy včas a v případě, že tomu tak není, má dlužník pocítit sankční složku tohoto institutu jako jistou formu trestu za své protiprávní jednání. O tomto svědčí rovněž skutečnost, že pro vznik nároku na úroky z prodlení není významná skutečnost, zda došlo vlivem prodlení ke vzniku škody na straně věřitele, či nikoliv.⁷²

Od úroků z prodlení je třeba důsledně odlišovat úroky jako takové. Tyto dva instituty mají zcela odlišné funkce. Tento závěr je potvrzen rozhodnutím Nejvyššího soudu,⁷³ kdy tento uvádí, že smluvní úroky a úroky z prodlení, ačkoliv jsou oba příslušenstvím

⁷¹ BEJČEK, J. „Povaha ustanovení“ o úrocích z prodlení. *Právní rozhledy*. 2006, č. 11, s. 406

⁷² ŠILHÁN, Josef. § 1970 [Úroky z prodlení]. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1050, marg. č. 3.

⁷³ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2007, sp. zn. 33 Odo 657/2005

pohledávky, mají jiné funkce, mohou existovat vedle sebe a je tedy třeba je vždy rozlišovat. Smluvní úroky nejsou v žádném případě sankcí, nejedná se o institut, který by byl spojen s protiprávním jednáním, ale naopak jsou oběma smluvními stranami odsouhlasená „odměna za zapůjčení peněz“. Jako takové jsou tedy ze své povahy spojeny pouze s některými kategoriemi smluvních typů, a sice s těmi, ve kterých je předmětem závazku dočasné přenechání peněžních prostředků k užití jinému. Typicky se tedy jedná o úvěr dle § 2395 a násl. občanského zákoníku, kde je dokonce placení úroků definičním prvkem závazku, nebo o zápůjčku dle § 2390 a násl. občanského zákoníku, jejímž předmětem jsou peníze. Naopak si nelze představit, že by byly úroky obsaženy např. v té části kupní smlouvy, která obsahuje závazek kupujícího uhradit prodávajícímu kupní cenu. V případě kupní smlouvy se tedy bude příp. jednat pouze o úroky z prodlení, a to ať smluvní, či zákonné.

Povaha ustanovení, pomocí kterého se určovala výše úroků z prodlení, byla v minulosti, za účinnosti občanského zákoníku 1964, předmětem akademických debat. Tyto rozptýlil Nejvyšší soud svým tehdejší rozhodnutím,⁷⁴ z kterého vyplynula kogentní povaha tohoto ustanovení, tedy bylo vyloučeno, aby si smluvní strany ujednaly výši úroků z prodlení odlišně od výše určené nařízením vlády. Takový postup byl umožněn pouze v rámci obchodněprávních vztahů podléhajících režimu obchodního zákoníku. V této oblasti se ovšem zákonodárce při rekodifikaci soukromého práva rozhodl od takovéto praxe ustoupit a podpořit autonomii vůle tak, že dle jednoznačného jazykového výkladu současného občanského zákoníku je tato varianta smluvním stranám umožněna bez ohledu na to, zda se jedná o vztah mezi obchodníky či nikoliv. Podle současné právní úpravy je tedy možné ujednat si výši úroků z prodlení dle vlastní úvahy. Dikce § 1970 občanského zákoníku pouze stanovuje subsidiární postup, když si strany výši úroků z prodlení nesjednají. V takovém případě se výše úroků z prodlení určí pomocí prováděcího právního předpisu, konkrétně v současnosti nařízením vlády č. 351/2013 Sb. Dle aktuálně účinného znění tohoto nařízení je nyní výše úroků z prodlení stanovena tak, že odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro první den kalendářního pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o 8 procentních bodů.

⁷⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2005, sp. zn. 33 Odo 1117/2003, uveřejněný pod číslem 26/2006 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

V souvislosti s výší úroků z prodlení, která je ujednána smluvně, lze zmínit úpravu obsaženou v § 1972 občanského zákoníku, z kterého vyplývá možnost věřitele dovolat se neúčinnosti takového ujednání o výší úroků z prodlení, které se odchyluje od zákona (tedy je v jiné, resp. nižší výši než výše uvedená repo sazba zvýšená o 8 procentních bodů), zhoršuje jeho postavení a pro kterou zároveň není dán spravedlivý důvod. Dle závěru Bányaiové⁷⁵ toto ustanovení rozšiřuje pravidlo zavedené směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/7/EU ze dne 16. února 2011 o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích, která obdobnou možnost předpokládá pro vztahy zejm. mezi podnikateli. Dle znění občanského zákoníku je tedy tato možnost dána všem účastníkům závazkových vztahů bez výjimky. Pakliže soud dospěje k závěru, že pro tuto odchylku není spravedlivý důvod, prohlásí ujednání za neúčinné a namísto něj bude aplikována výše úroků z prodlení stanovená nařízením vlády.⁷⁶

Dalším omezením možnosti smluvně si ujednat výší úroků z prodlení je omezení dovozené Nejvyšším soudem,⁷⁷ týkající se vztahů při nájmu bytu. Jedná-li se dle Nejvyššího soudu o peněžitý dluh spočívající v nájemném za nájem bytu, pak si smluvní strany nemohou ujednat smluvní, resp. vyšší míru úroků z prodlení, než která vyplývá z nařízení vlády, neboť by takové ujednání odporovalo ustanovení § 2235 odst. 1 a § 2239 občanského zákoníku, které zajišťují ochranu nájemce bytu jakožto slabší strany.

Za základní podmínky vzniku nároku věřitele na úroky z prodlení lze označit peněžitou povahu dluhu, existující stav prodlení dlužníka, skutečnost, že dlužník je za své prodlení odpovědný a podmínku, že věřitel řádně splnil své smluvní a zákonné povinnosti. Dvě posledně jmenované podmínky si zaslouží podrobnější rozbor. Podmínka, že dlužník musí být za své prodlení odpovědný, dostává ucelený obraz v souvislosti se zněním § 1968 občanského zákoníku, podle kterého je tato formulace odkazem na jediný liberační důvod prodlení dlužníka, kterým je prodlení věřitele. Je-li věřitel v prodlení, není dlužník za své prodlení odpovědný. Podmínku splnění smluvních a zákonných povinností věřitelem vykládá Bányaiová⁷⁸ tak, že věřitel nesmí sám být

⁷⁵ BÁNYAIOVÁ, A. § 1972 [Úroky zhoršující postavení věřitele]. In: BAJURA, J., BÁNYAIOVÁ, A., BĚLINA, M., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVÁ, I., HORÁČEK, T., HUMLÍČKOVÁ, P., KINDL, T., KŘEŠŤANOVÁ, V., MAREK, K. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520).

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2019, sp. zn. 26 Cdo 2059/2018

⁷⁸ BÁNYAIOVÁ, Alena. § 1970 (Úrok z prodlení). Op. cit.

v prodlení. Přijmeme-li ovšem takovou interpretaci, pak nelze dospět k jinému závěru, než že zákonodárce uvedl pod dvěma označeními fakticky dvakrát jednu a tutéž podmínku, a sice že věřitel nesmí být v prodlení, aby mohl nárokovat úroky z prodlení dlužníka. Jinak se k výkladu těchto podmínek staví Šilhán,⁷⁹ když dospívá k závěru, že v obchodních vztazích, na které se uplatní evropská směrnice o opožděných platbách, lze připustit výklad, při kterém nebude dlužník za své prodlení odpovědný i v dalších případech, a nejen v situaci, kdy je sám věřitel v prodlení. Zde se odkazuje na závěry Evropského soudního dvora,⁸⁰ dle kterých dlužník nemůže „v nerozumné míře nést riziko spojené se lhůtami na zpracování bankovních transakcí.“ Při takovém výkladu by k nadbytečnému zdvojení podmínek v zákoně nedocházelo. Osobně se ovšem spíše kloním k závěrům Bányaiové, neboť považuji za stěžejní objektivní povahu prodlení dlužníka s pouze jediným liberačním důvodem, kterým je prodlení věřitele. Tento přístup je přitom aprobován judikaturou Nejvyššího soudu.⁸¹ Považuji tedy za přílehavější vysvětlení zmíněného zdvojení podmínky prostou legislativní chybu zákonodárce.

4.2. Anatocismus

Hovoříme-li o anatocismu, pak se jedná o tzv. složené úročení neboli úroky z úroků. Lze rovněž hovořit o kapitalizaci úroků do jistiny, čímž je umožněno jejich úročení. Z historického pohledu se jedná o jev, který byl potlačován a zakazován. Již v tradičním římském právu byl anatocismus nepřipustný, což ještě zpřísnil Justinián.⁸² Tento přístup se ovšem do dneška nezachoval a v současné době většina evropských zákoníků takové omezení neobsahuje.⁸³ V občanském zákoníku je anatocismu věnován § 1806, podle kterého je tento přípustný, je-li stranami ujednán, popř. u pohledávky z protiprávního činu od chvíle, kdy byla uplatněna u soudu.

⁷⁹ ŠILHÁN, Josef. § 1970 [Úroky z prodlení]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1057, marg. č. 39.

⁸⁰ rozsudek Evropského soudního dvora (prvního senátu) ze dne 3. 4. 2008, Telecom GmbH proti Deutsche Telekom AG, C-306/06

⁸¹ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2013, sp. zn. 32 Cdo 1861/2012, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 2. 2015, sp. zn. 23 Cdo 2080/2013, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2021, sp. zn. 33 Cdo 398/2021

⁸² Zimmermann, Reinhard, Interest for Delay in Payment of Money. English and European Perspectives on Contract and Commercial Law, Essays in Honour of Hugh Beale, p. 344, Louise Gullifer and Stefan Vogenauer, eds., Hart Publishing, 2014, Max Planck Private Law Research Paper No. 15/6

⁸³ Ibidem p. 436

V prvním z těchto dvou příkladů dává zákonodárce prostor autonomii vůle smluvních stran. Pro možnost úročení úroků je ovšem nezbytné toto aktivně ujednat, při absenci takového ujednání ve smlouvě se úroky zásadně neúročí. Ujednání o úročení úroků musí samozřejmě odpovídat požadavkům na právní jednání, tedy musí být zejm. určité, srozumitelné a vážné. Ustanovení hovořící o úrocích obecně se uplatní rovněž na úroky z prodlení.⁸⁴ Neujednají-li si strany výši úročení úroků, pak se zřejmě aplikuje výše, kterou se úročí samotná jistina.⁸⁵ Ze zákona, tedy i bez ujednání stran, dochází k úročení úroků v případě, kdy se jedná o pohledávku z protiprávního činu. Může se typicky jednat o pohledávku na náhradu škody, kterou dlužník věřiteli svým protiprávním jednáním způsobil. V těchto případech nebude, s odkazem na závěry druhého odstavce předchozí podkapitoly, myslitelná existence úroků jako takových, ale pouze úroků z prodlení. V případech zákonného anatocismu budou ovšem úroky z úroků náležet až od chvíle, kdy byla pohledávka uplatněna u soudu. Nutno podotknout, že zásadní podmínkou zákonného úročení úroků je, že došlo k vzniku samotné jistiny na základě protiprávního jednání.⁸⁶ Byť je prodlení s plněním dluhu bezpochyby protiprávním jednáním, pak tímto jednáním ale nevzniká žádná samostatná jistina, nýbrž nárok na úroky z prodlení (u peněžitých dluhů) popř. ujednaná smluvní pokuta. Tudíž z faktu, že je dlužník v prodlení nelze usuzovat o zákonném úročení úroků z prodlení (resp. smluvní pokuty) z toho vzniklých.

Je-li řeč o anatocismu, pak je namístě zmínit změnu občanského zákoníku provedenou zákonem č. 192/2021 Sb., kterou tento zákon s účinností od 1. 7. 2021 změnil mj. znění § 1932 občanského zákoníku. Dle do té doby platné právní úpravy bylo stanovené podpůrné pořadí, kterým se řídilo započítávání poskytnutého plnění dlužníkem na náklady spojené s uplatněním pohledávky, úroky z prodlení, úroky a jistinu s tím, že dlužník byl oprávněn zákonem určené pořadí jednostranně změnit. Takováto možnost jednostranného určení dlužníkem není ovšem v evropských úpravách běžnou, když tyto zpravidla vyžadují pro takový krok souhlas věřitele.⁸⁷ I toto bylo dle důvodové zprávy k zákonu č. 192/2021 Sb. důvodem pro změnu právní úpravy. Rovněž podle druhého

⁸⁴ PETROV, Jan. § 1806 [Úroky z úroků]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 373, marg. č. 13.

⁸⁵ BÁNYAIOVÁ, Alena. Prodlení s plněním peněžitého dluhu a jeho následky. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právo prakticky. ISBN 978-80-7676-117-9, str. 44

⁸⁶ PETROV, Jan. § 1806 [Úroky z úroků]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054, s. 377, marg. č. 36.

⁸⁷ BÁNYAIOVÁ, Alena. Prodlení s plněním peněžitého dluhu a jeho následky. str. 26

odstavce původní právní úpravy byl zakotven další případ zákonného anatocismu, a to v situaci, kdy dlužník využil svého práva zvolit pořadí závazků na které plní tak, že nejprve plnil na jistinu. Poté se úročilo i příslušenství, tj. úroky z prodlení apod. Nová právní úprava již takovou možnost dlužníkovi nedává, neboť se přiklání k většině evropských úprav s tím, že vyžaduje pro změnu pořadí souhlas věřitele. V návaznosti na tuto změnu byl nadále zrušen zmiňovaný zákonný anatocismus v případech, kdy dlužník ze svého rozhodnutí plní nejprve na jistinu, neboť by za současné právní úpravy pozbýval smyslu. Namísto něj zákonodárce vložil do druhého odstavce předmětného ustanovení zcela nové pravidlo, které se týká pouze spotřebitelů v pozici dlužníka. Jeho plnění se totiž započte nejprve na náklady již určené, pak na jistinu pohledávky, poté na úroky, a nakonec na úroky z prodlení. Tímto má být posíleno potenciálně zranitelné postavení spotřebitele a limitováno jeho nadměrné zadlužování.⁸⁸ V souladu se zněním § 1812 odst. 2 občanského zákoníku se bude jednat o kogentní ustanovení.

⁸⁸ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, č. 192/2021 Dz

5. Prodlení dlužníka a odstoupení od smlouvy

Prodlení dlužníka je ze své podstaty protiprávní stav vyvolávající určité důsledky, typicky nepříznivé, do sféry dlužníka. Tyto důsledky jsou doplněny odpovídajícími oprávněními na straně věřitele. Jedním z významných důsledků prodlení dlužníka je oprávnění věřitele za určitých podmínek odstoupit od uzavřené smlouvy. Tyto podmínky mohou být, v souladu se zněním § 1969 občanského zákoníku, určeny jak ve smlouvě, tak přímo v zákoně. Odkazem na zákonnou úpravu zákonodárce zřejmě míní ustanovení společná pro prodlení dlužníka a prodlení věřitele, která se nachází v §§ 1977 až 1979 občanského zákoníku.⁸⁹ Z toho tedy vyplývá, že možnost odstoupení od smlouvy nemá pouze věřitel, jehož dlužník se nachází v prodlení, ale rovněž dlužník, jehož věřitel je v prodlení. V obou případech za splnění zákonných podmínek.

Odstoupení od smlouvy je způsob zániku závazku s účinky *ex tunc* upravený v §§ 2001 až 2005 občanského zákoníku. Lze říci, že účinkem odstoupení od smlouvy je zrušení všech závazků vyplývajících ze smlouvy, až na zákonné výjimky, a to s účinností od jejich samotného vzniku. Šilhán⁹⁰ uvádí, že naproti předchozí úpravě se již neruší smlouva od svého počátku, ale pouze závazky, vzniklé na jejím základě. Tento závěr lze podpořit argumentem systematického výkladu, kdy úprava odstoupení od smlouvy se nachází v oddílu nazvaném *Jiné způsoby zániku závazků*, který je obsažen v dílu 7 nazvaném *Zánik závazků*. Vzhledem k tomu, že dochází k zániku závazků ze smlouvy s účinky *ex tunc* je zřejmé, že tento zánik musí být následně řešen prostřednictvím vypořádání mezi stranami závazku, neboť tyto už mnohdy poskytly nějaké plnění. Toto plnění však bylo poskytnuto na základě právního titulu, který zanikl. Toto odpovídá znění § 2991, věnujícího se bezdůvodnému obohacení, podle kterého se bezdůvodně obohatí mj. „ten, kdo získá majetkový prospěch plněním z právního důvodu, který odpadl.“ Lze tedy uzavřít, že vypořádání stran závazku po odstoupení od smlouvy bude prováděno prostřednictvím pravidel pro bezdůvodné obohacení.

Základní pravidlo vypořádání je upraveno v § 2993 občanského zákoníku, podle kterého má strana, která plnila bez právního důvodu nárok na vrácení tohoto plnění. Plnily-li obě

⁸⁹ ŠILHÁN, Josef. § 1969 [Vliv prodlení na trvání dluhu]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). s. 1047, marg. č. 5.

⁹⁰ ŠILHÁN, Josef. 1.2 Účinky odstoupení od smlouvy. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. s. 440.

strany, pak mají toto právo obě strany, přitom tímto není dotčeno právo strany namítnout vzájemné plnění. Z uvedeného dovětku Petrov⁹¹ dovozuje, že naproti bývalé úpravě občanského zákoníku 1964, podle které musel soud při rozhodování o bezdůvodném obohacení při odstoupení od smlouvy uvést ve výroku synallagmatickou povahu tohoto závazku, není toto již podle současné právní úpravy nezbytné, a že tak soud musí učinit pouze k námitce žalovaného směřující na vzájemnost plnění. Bílková⁹² toto doplňuje, když uzavírá, že taková námitka žalovaného bude zřejmě soudem obsahově posouzena jako vzájemný návrh, resp. procesní obrana žalovaného, a to navzdory tomu, že by měla být dle Petrova logicky odlišena. Ke specifickým bezdůvodného obohacení je vhodné rovněž zmínit zvláštní úpravu promlčení zakotvenou v § 610 odst. 2 občanského zákoníku, podle které lze přihlídnout k platné námitce promlčení nároku plynoucího z bezdůvodného obohacení pouze v případě, že tuto námitku může použít rovněž druhá strana. Toto ustanovení zřejmě cílí na případy, kdy proti sobě stojí pohledávky různé kvality z hlediska promlčení. Např. jedna pohledávka je ze své povahy nepromlčitelná, zatímco druhá je klasicky promlčitelná.⁹³ Příkladem je možno uvést závazek z kupní smlouvy, kdy závazek na vrácení kupní ceny bude promlčitelný, zatímco závazek na vrácení věci bude zásadně nepromlčitelný z povahy vlastnického práva.⁹⁴

Do popředí se rovněž dostává otázka týkající se situace, kdy jedna ze smluvních stran na základě zániku závazku odstoupením od smlouvy vrátí jí poskytnuté plnění, zatímco druhá strana tak neučiní. V takovém případě nenastane situace, kdy by mohly námitku promlčení použít obě smluvní strany a dojde tedy ke vzniku nepromlčitelného závazku té strany, která plnění dosud nevrátila. Nejvyšší soud ve svých rozsudcích⁹⁵ vztahujících se k předchozí právní úpravě dovodil, že tento závěr je správný a že aplikace tohoto ustanovení se neodvíjí od skutečnosti, zda již některá ze stran svou povinnost vrátit plnění dodržela. Proti těmto závěrům Nejvyššího soudu se staví Brim,⁹⁶ když uvádí, že

⁹¹ PETROV, Jan. § 2993 [Plnění na závazek. Vzájemná plnění]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). s. 1920, marg. č. 19.

⁹² BÍLKOVÁ, Jana. § 2993 [Právo na vrácení plnění z neplatného nebo zrušeného závazku]. In: BÍLKOVÁ, Jana. Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 298.

⁹³ BRIM, Luboš. § 610 [Námitka promlčení]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1967, marg. č. 63.

⁹⁴ LAZÍKOVÁ, Jarmila, ŠTEVČEK, Marek. § 610 [Námitka promlčení]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2176, marg. č. 4.

⁹⁵ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2012, sp. zn. 28 Cdo 476/2012 a Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 28 Cdo 5630/2015

⁹⁶ BRIM, Luboš. Op. cit., s. 1969, marg. č. 76.

neshledává rozumný důvod pro takové posílení pozice smluvní strany, která již plnění vrátila, které by jí zajistilo nepromlčitelnou pohledávku za druhou smluvní stranou. Souhlasí ovšem s tím, že opačné řešení by bylo vůči smluvní straně, která plní své povinnosti, příliš tvrdé. Uzavírá polemiku návrhem analogické aplikace § 652 občanského zákoníku o odpadnutí překážek v běhu promlčecí lhůty, které poskytuje oprávněné straně prodloužení této lhůty o šest měsíců. Jakkoliv se tento závěr může zdát rozumně kompromisní, osobně považuji znění § 652 občanského zákoníku za neaplikovatelné. Toto ustanovení se totiž skutkově váže k jiným okolnostem, a to k situaci, kdy dojde k odpadnutí některé vyjmenované překážky v běhu promlčecí lhůty. V případě vrácení poskytnutého plnění pouze jednou ze smluvních stran však dle mého nedochází k odpadnutí žádné překážky. Naopak lze analogicky připustit, že překážka běhu promlčecí lhůty tímto teprve vznikne, neboť v souladu s § 610 odst. 2 nemůže soud k námitce promlčení přihlídnout, protože druhá strana, kvůli tomu že již plnění vrátila, nemůže sama námitku promlčení uplatnit. Navzdory pohledu Brima tedy považuji řešení předestřené Nejvyšším soudem za jediné možné.

Při poskytnutí částečného plnění je věřitel zásadně oprávněn k odstoupení od smlouvy pouze v rozsahu nesplněné části. To ovšem neplatí v případě, kdy pro věřitele částečné plnění nemá význam. O takový případ půjde výhradně u nepeněžitých plnění a to zejm. u plnění individuálně určených.⁹⁷ Obdobný zákonný režim mají i závazky na nepřetržité či opakované plnění. V obecné rovině je ovšem úprava důsledků odstoupení od smlouvy dispozitivní s možností změny ujednáním mezi stranami.⁹⁸

5.1. Prodlení jakožto nepodstatné porušení smlouvy

Prodlení, ať už dlužníka či věřitele, může zakládat nepodstatné porušení smlouvy. Důsledky takové formy prodlení ve smyslu možnosti odstoupení od smlouvy jsou poté upraveny v §§ 1978 a 1979 občanského zákoníku. V první řadě je ovšem třeba věnovat se pojmu nepodstatné porušení smlouvy. V zákoně lze nalézt negativní definici takového porušení v pododílu věnujícím se možnosti odstoupení od smlouvy a sice konkrétně v § 2002. Jedná se v obecné rovině o porušení smlouvy, která nelze

⁹⁷ ŠILHÁN, Josef. § 2004 [Účinky odstoupení od smlouvy]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). s. 1212, marg. č. 32.

⁹⁸ ŠILHÁN, Josef. 1.2.1 Důsledky odstoupení a vypořádání mezi stranami. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. s. 441.

kvalitativně hodnotit jako podstatná.⁹⁹ Při aplikaci tohoto vymezení lze tedy říci, že nepodstatným porušením bude takové porušení smluvní povinnosti, o němž strana porušující smlouvu v době uzavření smlouvy nevěděla nebo nemusela vědět, že by druhá strana smlouvu neuzavřela, pokud by toto porušení předvíдалa. Rovněž je vhodné zmínit, že takováto definice je svou povahou dispozitivní a je tedy jistě možné sjednat si vymezení nepodstatného porušení smlouvy *ad hoc* jinak.¹⁰⁰ Nejvyšší soud¹⁰¹ se k závěru o podstatnosti porušení smlouvy staví poměrně rezervovaně, když uzavírá, že jistě nelze ze skutečnosti, že smlouva nebyla splněna řádně, dovozovat její podstatné porušení. Z judikatury¹⁰² Nejvyššího soudu dále vyplývá, že jako nepodstatné porušení smlouvy způsobené prodlením dlužníka bude třeba klasifikovat i takové prodlení dlužníka, které by mohlo splňovat požadavky kladené na podstatné porušení smlouvy, kdy ovšem věřitel nevyužil svých oprávnění, která mu zákon dává v případě prodlení dlužníka způsobujícího podstatné porušení smlouvy.

Při určování, zda se jedná o podstatné, nebo nepodstatné porušení smlouvy prodlením může mít relevanci rovněž přístup věřitele k existujícímu prodlení. Lze zmínit rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové,¹⁰³ ve kterém soud rozhodoval mimo jiné o tom, zda prodlení s plněním smlouvy o dílo, spočívajícím v provedení celkové rekonstrukce bytu, které trvalo řádově tři měsíce, přičemž samotná stavba měla trvat zhruba pět týdnů, představuje podstatné nebo nepodstatné porušení smlouvy. Soud dospěl k závěru, že takovéto prodlení bude představovat nepodstatné porušení smlouvy. K tomu soud argumentoval tím, že „žalobce zároveň prodlení žalovaného sám přecházel a následně posunul termín dokončení díla na 24. 1. 2014.“ Bez významu rovněž nebyla ani skutečnost, že byl předmět díla komplikovaný a že byl až v průběhu realizace díla upřesňován. Ačkoliv došlo ke zrušení tohoto rozsudku Nejvyšším soudem,¹⁰⁴ nedošlo k tomu na základě vadnosti výše uvedených závěrů, nýbrž na základě vadného závěru soudu týkajícího se udělení dodatečné lhůty k plnění.

⁹⁹ ŠILHÁN, Josef. § 1978 [Odstoupení při nepodstatném prodlení]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). s. 1103, marg. č. 4.

¹⁰⁰ ŠILHÁN, Josef. 5.1 Která porušení jsou podstatná?. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. s. 49.

¹⁰¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2011, sp. zn. 23 Cdo 556/2009

¹⁰² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2014, sen. zn. 29 ICdo 26/2012, uveřejněný pod číslem 25/2015 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, popř. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2021, sen. zn. 29 ICdo 81/2019

¹⁰³ rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 12. 3. 2019, č. j. 20 C 59/2017-135

¹⁰⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2020, sp. zn. 23 Cdo 566/2020

Není-li prodlení dlužníka podstatným porušením smlouvy, pak má věřitel oprávnění odstoupit od uzavřené smlouvy, ovšem pouze poté, kdy poskytne dlužníku dodatečnou přiměřenou lhůtu ke splnění a tato lhůta opět marně uplyne. Poskytnutí této dodatečné lhůty může být slovy zákona učiněno výslovně nebo mlčky. Lze tedy hovořit o možnosti konkludentního poskytnutí dodatečné lhůty k plnění. Rozhodne-li se věřitel pro udělení dodatečné lhůty výslovně, pak mu s takovým postupem zákonodárce dává možnost uvést, že tuto lhůtu již neprodlouží. Takový postup bude předpokladem pro automatický zánik předmětné smlouvy odstoupením v případě, kdy nebude dodatečná lhůta dlužníkem dodržena. Nebude již ze strany věřitele vyžadována žádná navazující aktivita a dojde k zániku smlouvy přímo ze zákona. Bányaiová¹⁰⁵ přirovnává takový stav k fixním závazkům. Lze tedy říci, že si věřitel při prodlení dlužníka, které představuje nepodstatné porušení smlouvy, může jednostranně vynutit změnu závazku co do obsahu takovým způsobem, že závazek, který dosud nebyl fixní, se fixním stane.

Dodatečná lhůta poskytnutá věřitelem musí být přiměřeně dlouhá. V případě, že by takovou podmínku nesplňovala, pak zákon stanoví, že účinky odstoupení věřitele od smlouvy nastanou stejně až po uplynutí přiměřené lhůty k plnění. Je zřejmé, že přiměřenost lhůty bude třeba vždy posuzovat vzhledem k okolnostem případu. Např. přiměřená dodatečná lhůta k předání movité věci na základě uzavřené kupní smlouvy bude zcela jistě jiná než přiměřená dodatečná lhůta k provedení díla spočívajícím ve stavbě rodinného domu. K délce přiměřené dodatečné lhůty se vyjádřil Nejvyšší soud,¹⁰⁶ když uvedl, že lhůta může být kratší, než je obvyklá lhůta k poskytnutí plnění dlužníkem. Tento závěr vyplývá z předpokladu, že je-li dlužník v prodlení se splněním svého závazku, pak již ovšem musel začít provádět úkony směřující ke splnění závazku ještě v době, kdy v prodlení nebyl, a nelze předpokládat, že začne s těmito úkony až okamžikem, kdy se dostane do prodlení. Takovému jednání by neměla příslušet právní ochrana. Konečně v citovaném rozhodnutí Nejvyšší soud uvedl, že je přípustné, aby věřitel dodatečně poskytnutou lhůtu prodlužoval, nicméně není možné její zkrácení. Obdobný důsledek jako má poskytnutí nepřiměřeně krátké dodatečné lhůty přisuzuje v § 1979 občanský zákoník rovněž odstoupení od smlouvy bez poskytnutí

¹⁰⁵ BÁNYAIOVÁ, A. § 1978 [Prodlení způsobující nepodstatné porušení povinnosti]. In: BAJURA, J., BÁNYAIOVÁ, A., BĚLINA, M., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVÁ, I., HORÁČEK, T., HUMLÍČKOVÁ, P., KINDL, T., KŘEŠŤANOVÁ, V., MAREK, K. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520).

¹⁰⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1641/2006

jakékoliv dodatečné lhůty. Nebude se tedy jednat o absolutně neplatné odstoupení, nýbrž jeho účinky nastanou až uplynutím přiměřené dodatečné lhůty k plnění. Dle prvorepublikové judikatury¹⁰⁷ rovněž platí, že není třeba poskytovat dodatečnou lhůtu k plnění v případě, kdy prodlévající dlužník prohlásí, že nebude svůj závazek plnit.

5.2. Prodlení představující podstatné porušení smlouvy

Jak již bylo uvedeno výše o podstatné porušení smlouvy se jedná v případech, kdy by zřejmě druhá smluvní strana vůbec nevstupovala do závazku, předvíдалa-li by takové porušení. Důležitým prvkem je ovšem subjektivní stránka strany, která smlouvu porušuje. Je totiž nezbytné, aby tato strana věděla, nebo musela vědět, že její porušení smlouvy je tak závažné, že by druhá strana při jeho předvídání smlouvu vůbec neuzavřela. Jedná se tedy o závažné porušení smluvních povinností, kde je nezbytné, aby o závažnosti porušující strana věděla, nebo musela vědět.

Ustanovení § 1977 občanského zákoníku dává při prodlení dlužníka, které představuje podstatné porušení smlouvy, možnost věřiteli odstoupit od uzavřené smlouvy i bez poskytování dodatečné lhůty ke splnění povinnosti. Zásadní podmínkou ovšem je, že takové rozhodnutí věřitel oznámí dlužníku bez zbytečného odkladu poté, co se o prodlení dozvěděl. Nevyužije-li věřitel svého práva bez zbytečného odkladu, pak právo na odstoupení od smlouvy zaniká.¹⁰⁸ Jedná se o celkem přísnou sankci, která má za účel chránit zájmy prodlévajícího dlužníka. Ten totiž může z pasivity protistrany nabýt dojem, že má tato na jeho opožděném plnění zájem, a tak podnikat kroky ke splnění závazku, čímž by mu při následném pozdějším odstoupení od smlouvy protistranou vznikla škoda.¹⁰⁹ Ostatně obdobnou úpravu volí rovněž Principy evropského smluvního práva (PECL) nebo Návrh společného referenčního rámce (DCFR), nejedná se tedy o neobvyklé ustanovení.¹¹⁰ k závěru o nevratném zániku práva odstoupit od smlouvy při jeho neuplatnění ve lhůtě bez zbytečného odkladu dospívá shodně Štenglová.¹¹¹ Stejně

¹⁰⁷ Rozhodnutí (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 04.04.1922 sp. zn. Rv i 992/21

¹⁰⁸ BĀNYAIOVĀ, A. § 1977 [Prodlení způsobující podstatné porušení povinnosti]. In: BAJURA, J., BĀNYAIOVĀ, A., BĚLINA, M., ČERNĀ, S., DOLANSKĀ BĀNYAIOVĀ, L., DVOŘĀK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVĀ, I., HORĀČEK, T., HUMLÍČKOVĀ, P., KINDL, T., KŘEŠŤANOVĀ, V., MAREK, K. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520).

¹⁰⁹ Tamtéž marg. 6

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ ŠTENGLOVĀ, Ivana. Odstoupení od smlouvy o dílo. Právní rozhledy, 2017, č. 1, s. 1-6

uzavírá rovněž Horák.¹¹² Bányaiová¹¹³ ovšem následně upřesňuje, že takové pravidlo se neuplatní absolutně, když je možné použít úpravu pro odstoupení od smlouvy při prodlení smluvní strany, které představuje nepodstatné porušení smlouvy. Je-li totiž v takovém případě možno udělit dodatečnou lhůtu k plnění mlčky, pak z toho vyplývá, že takto může smluvní strana postupovat i při prodlení představujícím podstatné porušení smlouvy. Bányaiová k tomu dospívá pomocí úvahy, že oprávněná smluvní strana mohla dané prodlení subjektivně vyhodnotit jako nepodstatné porušení smlouvy, a tedy udělit mlčky dodatečnou lhůtu ke splnění. V obecné rovině se přikláním k závěru Bányaiové o možnosti použití ustanovení o poskytnutí dodatečné lhůty mlčky. Vystává ovšem otázka, zda je takový postup přípustný v případech, kdy je vyloučeno, aby oprávněná strana subjektivně posoudila prodlení jako nepodstatné porušení smlouvy. Může se jednat o případ, kdy bude ve smlouvě přímo ujednáno, že se prodlení dlužníka považuje za podstatné porušení smlouvy. Poté by dle mého názoru aplikace dodatečné lhůty k plnění poskytnuté mlčky nepřicházela v úvahu a neodstoupil-li by věřitel bez zbytečného odkladu, pak by mu právo na odstoupení zaniklo. Dlužno podotknout, že s tímto výkladem zůstává Bányaiová poměrně osamocena, neboť i Šilhán¹¹⁴ dospívá k závěru o nevratném zániku práva na odstoupení od smlouvy, není-li využito včas. Podotýká dále, že nevyužije-li oprávněná strana své právo odstoupit od smlouvy včas, pak může postupovat pouze prostřednictvím § 2003 odst. 2 občanského zákoníku, který předpokládá opakování porušujícího jednání, což je v případě trvajících prodlení dle mého nepřipustné.

Lhůta bez zbytečného odkladu je nekonkrétní a bude vždy vyžadovat individuální posouzení vzhledem k okolnostem případu. Nezbytnost individuálního přístupu potvrdil i Ústavní soud¹¹⁵ nebo Nejvyšší správní soud¹¹⁶ ve svých rozhodnutích. Do hledisek individuálních okolností případu zařazuje Šilhán¹¹⁷ mimo jiné např. zavedenou praxi mezi stranami včetně způsobu komunikace, složitost plnění, provázanost na jiné procesy

¹¹² HORÁK, Pavel. § 1977 [Odstoupení při podstatném prodlení]. Op. cit., s. 2128, marg. č. 9.

¹¹³ BÁNYAIOVÁ, A. § 1978 [Prodlení způsobující nepodstatné porušení povinnosti]. In: BAJURA, J., BÁNYAIOVÁ, A., BĚLINA, M., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVÁ, I., HORÁČEK, T., HUMLÍČKOVÁ, P., KINDL, T., KŘEŠŤANOVÁ, V., MAREK, K. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520).

¹¹⁴ ŠILHÁN, Josef. 1.3.2 Odstoupení při podstatném prodlení dle § 1977. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 457.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 314/05

¹¹⁶ Např. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 8. 2010, č. j. 9 Afs 20/2010-74

¹¹⁷ ŠILHÁN, Josef. 1.3.2 Odstoupení při podstatném prodlení dle § 1977. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 457.

a vztahy, profesionální, resp. obecnou povahu apod. V obecné rovině se jedná spíše o kratší lhůtu, řádově v délce spíše dnů než týdnů. Šilhán dospívá k závěru, že v nekomplikovaných případech se bude jednat o lhůtu v délce maximálně 15 dní, ovšem často spíše kratší. Rovněž podotýká, že je třeba brát v úvahu, že se jedná o lhůtu vymezenou zejm. k provedení rozhodovacího procesu, zda má oprávněná strana zájem na odstoupení od smlouvy, nikoliv pouze na provedení samotného odstoupení. Konečně dle jeho závěrů nebude lhůta běžet zpravidla mimo pracovní dny, nebude-li se jednat o mimořádnou situaci. Nejvyšší soud¹¹⁸ uzavřel, že odstoupení od kupní smlouvy po devíti měsících již nesplňuje podmínku lhůty bez zbytečného odkladu.

¹¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2007, sp. zn. 29 Odo 1237/2005

6. Prodlení dlužníka a náhrada škody věřiteli

Základem pro vznik povinnosti prodlévajícího dlužníka k náhradě škody vzniklé jeho prodlením je obecné ustanovení § 2913 občanského zákoníku, kde je upravena povinnost škůdce k náhradě škody poškozenému při porušení smluvní povinnosti. Ve druhém odstavci citovaného ustanovení zákonodárce zakotvil obecné výjimky z povinnosti hradit škodu vzniklou porušením smluvní povinnosti, a to tak, že se této povinnosti škůdce zproští, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli. Tato výjimka se ovšem neuplatní v případech, kdy vychází překážka z osobních poměrů škůdce, vznikne-li překážka až v období, kdy již je škůdce v prodlení se splněním závazku, ani za situace, kdy byl tuto překážku škůdce povinen překonat. Lze si ovšem klást otázku, zda se uvedené omezení povinnosti k náhradě škody uplatní i v případě, kdy škoda vznikla prodlením dlužníka. Jinými slovy řečeno, zda se může prodlévající dlužník zbavit povinnosti k náhradě škody tím, že prokáže, že mu v řádném a časném splnění závazku zabránila nepředvídatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli. Jak již bylo výše uvedeno, přikláním se obecně k pojetí objektivní odpovědnosti za prodlení dlužníka s jediným liberačním důvodem, kterým je prodlení věřitele. V případě povinnosti k náhradě škody je však třeba uvážit, zda považovat úpravu náhrady škody při porušení smluvní povinnosti za úpravu speciální. Vzhledem k postoji právní vědy mám za to, že bude tento závěr správný. K tomuto závěru dospívá Pašek,¹¹⁹ když vykládá, že dlužník neodpovídá za škodu způsobenou jeho prodlením do doby, kdy trvá překážka v plnění, která svou povahou odpovídá *vis maior*. V souladu se závěry Šilhána¹²⁰ lze rovněž připustit použití obecných korektivů pro výkon práva. To si lze představit např. v situaci, kdy došlo k prodlení ze zcela zřejmě naprosto dlužníkem neovlivnitelných důvodů, jejichž nezohledněním by vlastně přímo docházelo k nemravnému výkonu práva věřitelem na úkor dlužníka. Šilhán tuto variantu v praktickém slova smyslu vylučuje u závazků peněžité povahy pro jejich specifičnost, předvídatelnost a pro odůvodněnost alokace rizika na dlužníka, nicméně dle

¹¹⁹ PAŠEK, Martin. § 2913 [Porušení smluvní povinnosti]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 11.

¹²⁰ ŠILHÁN, Josef. § 1970 [Úroky z prodlení]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)., s. 1058, marg. č. 39.

mého názoru by tento postup mohl nalézt své místo u prodlení s plněním nepeněžitého závazku.

Náhrada škody je v obecné rovině právní institut, jehož prostřednictvím se dosahuje napravení protiprávního stavu tak, že je zejm. z ekonomického hlediska věci dosaženo stavu, jako by k protiprávnímu stavu nedošlo. Právní věda¹²¹ ovšem ve vztahu k porušení smluvní povinnosti rozlišuje dva druhy prostředků, jimiž je kýženého stavu dosahováno, a které se svou povahou významně liší. První z nich lze zjednodušeně charakterizovat jako prostředek, jímž se dosahuje stavu, jako by porušená smlouva vůbec nebyla uzavřena a je nazýván náhradou negativní interesse. Druhým prostředkem se naopak dosahuje stavu, kdy by smlouva byla uzavřena a kdy by došlo k jejímu řádnému splnění se všemi následky z toho plynoucími. Tento je nazýván náhradou pozitivní interesse. Pro srozumitelnost lze říci, že náhrada pozitivní interesse zahrnuje rovněž potenciální zisky, které měly pro věřitele vzniknout v přímé souvislosti se splněním dané smlouvy. Šilhán toto uvádí na příkladu obchodníka, který objedná od dodavatele zboží, které má v úmyslu prodávat na místním trhu s marží, čímž zamýšlí generovat zisk. V případě pozitivní interesse mu tedy musí být nahrazen rovněž tento opodstatněně očekávaný zisk. Při náhradě negativní interesse mu jsou pouze nahrazeny výdaje, které již účelně vynaložil na zrealizování zamýšleného prodeje a které byly vzhledem k nesplnění smlouvy dodavatelem vynaloženy bezúčelně. Šilhán k tomuto navíc dodává, že do rozsahu negativní interesse je třeba zařadit i ušlý zisk, který by mohl obchodník utržit např. na jiném trhu. Pouze tak bude plnohodnotně naplněna premisa nahrazení stavu, jako by smlouva vůbec nebyla uzavřena, neboť nebyla-li by smlouva vůbec uzavřena, mohl by obchodník v témže čase uzavřít jinou smlouvu a generovat zisk jiným způsobem. Starší judikatura¹²² k obchodnímu zákoníku, jejíž závěry budou dle Bezouška¹²³ aplikovatelné i na současnou právní úpravu, se přiklání k variantě pozitivní interesse. Shodně k aplikaci pozitivní interesse dospívá rovněž Hrádek.¹²⁴

¹²¹ Viz např. ŠILHÁN, Josef. 2. Smysl a účel náhrady škody, cíl náhrady. In: ŠILHÁN, Josef. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 299. nebo BEZOUŠKA, Petr. § 2913 [Porušení smluvní povinnosti]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1572, marg. č. 39.

¹²² Viz např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2009, sp. zn. 32 Cdo 1503/2008

¹²³ BEZOUŠKA, Petr. § 2913 [Porušení smluvní povinnosti]. Op. cit., s. 1572, marg. č. 39.

¹²⁴ HRÁDEK, J. § 2913. In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BĀNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K.,

Je-li škoda nahrazována prostřednictvím pozitivní interesse, pak je v její výši zahrnuta jak skutečná škoda, tak případný ušlý zisk poškozeného. Ušlým ziskem se v tomto případě rozumí opravdu rozdíl mezi výnosy a vynaloženými náklady na jejich získání, ke kterému ovšem nedošlo vlivem porušení smluvní povinnosti. Náhrada takového ušlého zisku by ovšem nebyla kompletní, kdyby nebyla doplněna náhradou skutečné škody spočívající ve zbytečně vynaložených nákladech. K tomuto závěru dospěla judikatura,¹²⁵ s jejímiž závěry se neztotožňuje ani Bezouška, ani Hrádek. Dle mého názoru je tento rozpor zapříčiněn odlišným pohledem na ušlý zisk. Bezouška např. označuje za ušlý zisk vcelku vágně to, co by poškozený získal, kdyby bylo plněno řádně. Naproti tomu Nejvyšší soud ČR za něj označuje rozdíl mezi celkovými výnosy z podnikání a náklady na jejich dosažení. Při představě, že by po nahrazení ušlého zisku dle definice Nejvyššího soudu ČR došlo, v souladu se závěry Bezoušky, k vyloučení vynaložených nákladů na dosažení zisku z náhrady škody, pak by mnohdy poškozený neobdržel ani náhradu odpovídající negativní interesi. Ilustrativně lze uvést, že vynaloží-li poškozený náklady ve výši např. 100 000,- Kč, aby dosáhl celkových tržeb ve výši 120 000,- Kč, a tedy čistého zisku ve výši 20 000,- Kč, pak mu jistě nemůže být při takovém porušení smlouvy, které mu zcela znemožní obdržet jakoukoliv tržbu, jako náhrada škody poskytnuta pouze částka ve výši 20 000,-. Naopak je zřejmé, že mu musí být kromě ušlého zisku ve výši 20 000,- Kč uhrazena rovněž náhrada za zbytečně vynaložené náklady ve výši 100 000,- tak, aby po součtu těchto náhrad obdržel poškozený stejnou částku, kterou opodstatněně předpokládal utržit.

6.1. Příčinná souvislost

Povinnost k náhradě škody je v obecné rovině spojována zásadně se třemi podmínkami. Porušení povinnosti (ať už zákonné, smluvní či jiné), vznik škody a existence příčinné souvislosti mezi nimi, rovněž známé jako tzv. *kauzální nexus*. Právě třetí jmenovaná podmínka si zaslouží hlubší rozbor, neboť se jedná o podmínku nejméně exaktní z uvedené trojice. Příčinná souvislost mezi jevy je vztah charakteristický tím, že jeden jev je příčinou druhého jevu, a naopak druhý jev je následkem jevu prvního. Aby bylo možné hovořit o povinnosti k náhradě způsobené škody je třeba, aby vznik škody

HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-5-16]

¹²⁵ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2008, sp. zn. 25 Cdo 1233/2006 nebo Rozsudek (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 27.06.2006 sp. zn. 25 Cdo 453/2005

byl následkem porušení povinnosti, v našem případě prodlení dlužníka, která je naopak příčinou vzniku škody. Nejvyšší soud¹²⁶ dovedl, že se musí jednat zásadně o příčinu hlavní, nikoliv pouze o příčinu vedlejší a že musí vznik škody vyvolávat bezprostředně. Zásadním určujícím kritériem pro posouzení jevu jako příčiny konkrétního následku je závěr, že bez existence příčiny by nedošlo k následku. Jinými slovy je jev příčinou následku, pakliže je jeho existence nezbytná pro vznik následku a že by tedy při jeho odmyšlení k následku nedošlo.¹²⁷ Uvedené je ve své podstatě definicí testu *conditio sine qua non*, jinak známo rovněž jako teorie podmínky. Ústavní soud¹²⁸ tuto podmínku rozšiřuje a zpřísňuje, a to tak, že pro kvalifikaci jevu jako příčiny je nezbytné, aby tento předurčoval nejen samotnou existenci následku, ale rovněž jeho parametry, jako např. způsob, kterým k němu došlo, čas, kdy k němu došlo, či místo, kde k němu došlo.

Ústavní soud ve svém shora citovaném rozhodnutí rovněž zmiňuje dva obecné korektivy, které vymezují právně relevantní a irelevantní příčiny ve vztahu k následku. Jsou jimi teorie ochranného účelu a teorie adekvátnosti kauzálního nexu. Teorie ochranného účelu normy vychází z předpokladu, že stanovené povinnosti existují k ochraně určitého vymezeného zájmu a tedy, že nebude škůdce odpovědný za ten negativní následek jeho porušení povinnosti, před nímž neměla porušená povinnost poškozeného chránit.¹²⁹ Pro ilustraci využití teorie ochranného účelu normy lze stručně uvést případ, kterému se věnoval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí.¹³⁰ Skutkově se jednalo o situaci, kdy policisté nedodrželi několik svých zákonných povinností při zadržení podezřelého, mj. mu neodebrali mikinu s integrovanou tkaničkou. Tento podezřelý následně za pomoci uvedené tkaničky spáchal v cele sebevraždu. Odvolací soud při striktní aplikaci testu *conditio sine qua non* dospěl k závěru, že by poškozený mohl spáchat sebevraždu i jiným způsobem za pomoci jiných prostředků a tím tedy vyloučil příčinnou souvislost mezi porušením povinnosti a negativním následkem. Nejvyšší soud ovšem k této věci zaujal stanovisko, že výše uvedená úvaha zcela opomíjí právě teorii ochranného účelu normy. Je totiž zřejmé, že povinnost policistů

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008, sp. zn. 32 Cdo 1733/2008

¹²⁷ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2000, sp. zn. 25 Cdo 562/99

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05

¹²⁹ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. § 1. Pojem. In: DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory. 1. vydání. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 100.

¹³⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2022, sp. zn. 30 Cdo 3503/2020

k odebrání mikiny s tkanicí je zavedena zejm. za účelem ochrany života a zdraví zadržných před jejich sebepoškozováním. Nejvyšší soud tedy na základě užití teorie ochranného účelu dovedl příčinnou souvislost mezi neodebráním mikiny a smrtí poškozeného.

Druhým a pro praxi zřejmě více významným korektivem je teorie adekvátní příčinné souvislosti, resp. teorie adekvátnosti. Svůj původ má teorie adekvátní příčinné souvislosti v německé právní škole v období konce 19. století a za jejího autora je považován Von Kries.¹³¹ Pro lepší porozumění teorii adekvátní příčinné souvislosti uvádí Doležal¹³² ilustrativní příklad kočího, který byl použit právě samotným Von Kriesem. Jedná se o příklad kočího, který se opije a usne, v důsledku čehož přejede odbočku na cestě. Následně ovšem udeří do kočáru blesk a ten usmrtí vezeného pasažéra. Pokládána otázka tedy zní, zda je dána příčinná souvislost mezi porušením povinnosti kočího a usmrcením cestujícího. Dle klasické teorie podmínky, by totiž příčinná souvislost dána byla, neboť při odmyšlení pochybení kočího by se kočár nemohl nacházet v místě, kde do něj udeřil blesk. Nicméně právě korektiv adekvátní příčinné souvislosti takovýto závěr vylučuje, neboť je zřejmé, že přejetí odbočky nemůže za normálního chodu věcí nikterak zvyšovat pravděpodobnost zásahu bleskem. Úder blesku tedy není adekvátním následkem přejetí odbočky, byť by bez něj nemohlo k zásahu dojít. Doležal¹³³ shrnuje, že pro splnění testu adekvátnosti musí příčina splňovat dvě podmínky: 1) musí projít testem teorie podmínky a 2) musí objektivně zvyšovat pravděpodobnost vzniku následku v nikoli zanedbatelné míře. Tato teorie je rovněž často spojována s předvídatelností následku, tedy zda je vůbec v lidských silách predikovat daný následek. Právě obecným vymezením hodnotitele předvídatelnosti se odlišuje od zkoumání zavinění, které je vždy spjato s konkrétní osobou škůdce.¹³⁴

Při zkoumání problematiky příčinné souvislosti ve vztahu k prodlení dlužníka je vhodné zmínit konstantní závěry judikatury Nejvyššího soudu¹³⁵ při řešení otázky prodlení

¹³¹ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Kausalita jako nutný prostředek pro uchopení právní odpovědnosti?. Právník, 2014, č. 5, s. 353-379

¹³² DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Kausalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory., s. 89.

¹³³ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš op. cit.

¹³⁴ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. § 3. Současné vymezení teorie adekvátnosti. In: op. cit., s. 93.

¹³⁵ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4659/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1930/2014, uveřejněný pod číslem 82/2015 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 7. 2020, sp. zn. 30 Cdo 1985/2020

dlužníka a odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup spočívající v neúměrné délce soudního řízení. Předmětem této otázky je posouzení, zda nese stát i jen dílčí odpovědnost z prodlení dlužníka s plněním dluhu v případě, kdy je tento dluh předmětem soudního řízení a toto řízení je stíženo nadměrnými průtahy. Obecným závěrem k této věci je, že stát není za takové prodlení dlužníka odpovědný, a to ani částečně. Dle Nejvyššího soudu totiž v takovém případě není dána právě příčinná souvislost mezi průtahy v řízení a např. povinností hradit úroky z prodlení, a to z důvodu, že vznik povinnosti platit úroky z prodlení má svou příčinu v nesplnění dluhu dlužníkem. Za zmínku rovněž stojí Nejvyšším soudem¹³⁶ použitá argumentace spočívající v redukci *ad absurdum* kdy uvádí, že připustil-li by odpovědnost státu za takové prodlení dlužníka, pak by tím nepřipustně motivoval dlužníky k neplnění dluhů, neboť by tito mohli očekávat alespoň částečně přenesení negativních důsledků na stát.

6.2. Vztah náhrady škody a úroku z prodlení

Prodlení s plněním peněžitých závazků je, jak již bylo výše uvedeno, spojeno zásadně s povinností platit ať už zákonné, či ujednané úroky z prodlení. Je ovšem třeba klást si rovněž otázku, jaký vztah mají tyto úroky z prodlení vůči případné škodě, vzniklé na straně věřitele a vůči povinnosti dlužníka k její náhradě. Vodítko pro určení charakteru tohoto vztahu poskytuje § 1971 občanského zákoníku, když stanoví, že věřitel má právo na náhradu škody vzniklé nesplněním peněžitého dluhu jen tehdy, není-li kryta úroky z prodlení. Lze tedy říci, že náhrada škody má při prodlení s plněním závazků peněžité povahy pouze subsidiární roli vůči zákonem upřednostňovaným úrokům z prodlení. Ustanovení o subsidiaritě náhrady škody vůči úrokům z prodlení je tak zřejmě ve vztahu speciality k obecné úpravě náhrady škody při porušení smluvní povinnosti.

Právo na úroky z prodlení, které vznikne věřiteli, se dle citovaného § 1971 občanského zákoníku započte na právo na náhradu škody. Bányaiová¹³⁷ dovozuje, že k tomuto započtení dochází i v případě, kdy věřitel úhradu úroků z prodlení od dlužníka neobdrží ani když nepřistoupí k jejich vymáhání a že se tedy nemůže úspěšně domáhat náhrady škody v rozsahu ve kterém je kryta úroky z prodlení z titulu náhrady škody. Bányaiová¹³⁸ rovněž dospívá k závěru, výše uvedené omezení povinnosti dlužníka k náhradě

¹³⁶ Použita mj. v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 7. 2020, sp. zn. 30 Cdo 1985/2020

¹³⁷ BÁNYAIOVÁ, Alena. Prodlení s plněním peněžitého dluhu a jeho následky., str. 72

¹³⁸ BÁNYAIOVÁ, Alena. Tamtéž, str. 74

škody, které vyplývá z objektivní překážky v plnění (liberačního důvodu) nebude mít své místo u vzniku práva na úroky z prodlení, neboť vznik práva na úroky z prodlení je limitováno jedinou možnou skutečností, kterou je prodlení věřitele.

Vznik škody způsobený prodlením dlužníka s plněním peněžitého závazku, která svou výší přesahuje výši úroků z prodlení si lze například představit v situaci kolísání hodnoty různých měn. Při představě situace, kdy dlužník má v nějaký okamžik uhradit věřiteli dluh, spočívající v konkrétní sumě určité měny a ten tuto povinnost včas nesplní, nýbrž ji splní až např. o půl roku později, během kterého dojde ke změně kurzu předmětné měny a tedy věřitel nebude moci za předmětnou konkrétní částku uspokojit své potřeby ve stejné míře, jako v okamžiku splatnosti dluhu, pak právě rozdíl mezi hodnotou měny v okamžiku splatnosti a v okamžiku jejího reálného poskytnutí bude představovat škodu věřitele. Právě taková škoda ovšem může při některých situacích jistě převýšit zákonnou, či sjednanou výši úroků z prodlení. K takovému závěru historicky dospěl rovněž Nejvyšší soud Československé republiky¹³⁹ v situaci, kdy dlužník měl plnit svůj dluh v anglických librách. V Anglii došlo ovšem v období splatnosti dluhu ke zrušení povinnosti platit zlatem což způsobilo snížení reálné hodnoty plnění, které dlužník poskytl věřiteli, čímž vznikla věřiteli skutečná škoda v této výši. V uvedeném případě rovněž došlo k převýšení vzniklé škody nad vypočtené úroky z prodlení.

Ustanovení § 1971 občanského zákoníku je svou povahou dispozitivní a je tedy umožněno smluvním stranám ujednat si jak nezávislost úroků z prodlení na náhradě vzniklé škody a vyloučit tedy výše uvedené započítávání, tak si strany mohou ujednat i vyloučení náhrady škody nad rámec úroků z prodlení.¹⁴⁰ Při zohlednění úpravy, kterou přináší směrnice 2011/7/EU ale dospívá Šilhán¹⁴¹ k závěru, že uvedené se nebude vztahovat na právní vztahy, na které uvedená směrnice dopadá (tj. zejm. vztahy mezi podnikateli) a to v rozsahu škody, která spočívá ve vynaložených nákladech spojených s vymáháním pohledávky. V této otázce je třeba považovat ustanovení za kogentní.

¹³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 10. 1935, sp. zn. Rv II 781/33

¹⁴⁰ ŠILHÁN, Josef. § 1971 [Náhrada jen převyšující škody]. Op. cit., s. 1082, marg. č. 4.

¹⁴¹ Tamtéž marg. č. 8.

7. Prodlení dlužníka a smluvní pokuta

Smluvní pokuta je společně s uznáním dluhu právním institutem, které občanský zákoník řadí do oddílu nazvaného utvrzení dluhu. Jedná se tedy o prostředek, kterým je posilována pozice věřitele na úkor dlužníka a to zejm. za účelem zvýšení šance na řádné splnění dluhu příp. s účelem sankčním. Smluvní pokuta je upravena v § 2048 občanského zákoníku a následujících ustanoveních. V obecné rovině se jedná o smluvený následek, který je spojen s porušením některé smluvní povinnosti. Vzhledem k tomu, že porušením smluvní povinnosti může jistě být prodlení dlužníka, je jistě možné uvažovat o sjednání smluvní pokuty právě pro tento případ. Bányaiová¹⁴² srovnává smluvní pokutu s úroky z prodlení s tím závěrem, že úroky z prodlení jsou příkladem zákonné odpovědnosti, neboť povinnost k jejich placení vzniká na základě zákona, kdežto smluvní pokuta svou povahou představuje odpovědnost smluvní, tedy titulem pro její vznik je vždy smluvní ujednání stran. O smluvní pokutě je často hovořeno jako o tzv. paušalizované náhradě škody.¹⁴³ Tato povaha má svůj zákonný podklad v dispozitivním¹⁴⁴ ustanovení § 2050 občanského zákoníku, podle kterého nemá věřitel právo na náhradu škody vzniklé tím porušením povinnosti, s nímž je spojeno právo na smluvní pokutu. Je vhodné zmínit, že je-li určitá smluvní povinnost utvrzena smluvní pokutou bez dalšího, pak při jejím porušení vůbec pojmově nevzniká právo na náhradu vzniklé škody, nýbrž pouze právo na sjednanou smluvní pokutu.¹⁴⁵ Zda došlo k uplatnění či úhradě této smluvní pokuty je tedy pro existenci nároku na náhradu škody zcela irelevantní. Toto ovšem neplatí pro kolizi smluvní pokuty s úroky z prodlení v případě porušení povinnosti spočívající v prodlení dlužníka s plněním peněžitého dluhu. V tomto případě budou tyto nároky existovat nezávisle a vzájemně se nevylučovat.¹⁴⁶

V souvislosti s úpravou smluvní pokuty není bez významu uvést změnu, kterou do této oblasti přinesl zákon č. 192/2021 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. 7. 2021 a který byl přijat s cílem zajistit vyšší ochranu dětí a mladistvých v právních vztazích a předcházet

¹⁴² BÁNYAIOVÁ, Alena. Tamtéž, str. 117

¹⁴³ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 33 Odo 131/2003, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 23 Cdo 1657/2017

¹⁴⁴ BRÍZA, Petr, HORÁK, Pavel. § 2050 [Smluvní pokuta a náhrada škody]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 5.

¹⁴⁵ PATĚK, Daniel. Paušalizovaná náhrada škody a smluvní pokuta. Právní rozhledy, 2017, č. 21, s. 725-733

¹⁴⁶ BRÍZA, Petr, HORÁK, Pavel. § 2050 [Smluvní pokuta a náhrada škody]. op. cit., marg. č. 4.

vzniku tzv. dětských dluhů.¹⁴⁷ Tento zákon mj. novelizuje právě znění ustanovení § 2048 občanského zákoníku a to tak, že přidává odstavec 2, ve kterém se zakotvuje zdánlivost ujednání, kterým se k plnění smluvní pokuty zavázal mladistvý, který v době ujednání nedovrší patnácti let. Psutka¹⁴⁸ k tomuto poukazuje na rozpor mezi zněním zákona a důvodovou zprávou návrhu tohoto zákona. Dle důvodové zprávy měla být totiž zakotvena pouze absolutní neplatnost uvedených ujednání, a to s odkazem na skutečnost, že mladiství, kteří nedovrší patnáct let, mohou být v obecné rovině způsobilí uzavírat ujednání takového typu a že tedy není důvod pro právní neexistenci jejich projevu vůle. Z uvedeného Psutka uzavírá, že zmiňovaná zdánlivost bude mít pouze částečný charakter a že v rozsahu mimo ujednání o smluvní pokutě bude právně existentní. Z povahy věci se jedná o kogentní ustanovení bez dispozice stran se od něj odchýlit.

Jak již bylo výše uvedeno, lze si snadno představit smluvní ujednání o smluvní pokutě, jejíž vznik je spojen se stavem prodlení dlužníka s plněním smluvní povinnosti. Problematickým se v takovém případě jeví zejm. správné vymezení obsahu prodlení dlužníka, tj. zda je chápáno převažujícím způsobem v právní teorii jako nesplnění včas resp. nepřijetí vadného plnění věřitelem, či zda mu strany rozumí spíše jako alternativě k pojmu porušení smlouvy.¹⁴⁹ Nelze než doporučit užití výkladových ujednání v úvodních ustanoveních smlouvy, které mohou případným sporům z takové rozdílnosti výkladů předejít. Jakkoliv se jakožto autor kloním k závěru, který v právní vědě převažuje,¹⁵⁰ je třeba mít na paměti, že smluvní ujednání vyjadřuje společnou vůli smluvních stran, která zdaleka nemusí odpovídat akademickým požadavkům na terminologii, a přesto zůstává klíčovým vodítkem pro výklad smluvních ujednání.

7.1. Náležitosti ujednání o smluvní pokutě

Ujednání o smluvní pokutě, jakožto jakékoliv právní jednání musí splňovat minimální požadavky pro svou platnost. Mezi takovéto náležitosti patří zejména

¹⁴⁷ MIŠŮR, Peter. Ve Sbírce zákonů byla vyhlášena novela upravující ochranu nezletilých při právním jednání. *Ius Focus*, 7. 6. 2021

¹⁴⁸ PSUTKA, Jindřich. 2.2.3.3 Pravidla ochrany dětí před nadměrným zadlužováním zavedená v souvislosti s přijetím zákona č. 192/2021 Sb.. In: PSUTKA, Jindřich. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 54.

¹⁴⁹ k tomu viz ŠILHÁN, Josef. § 1968 [Pojem prodlení dlužníka]. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*, s. 1044

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 1042, marg. č. 34.

určitost, jasnost, vážnost a srozumitelnost projevu vůle, kterým se smluvní pokuta ujednává. Vzhledem k povaze smluvní pokuty, jako smluvního následku porušení jiné, ať už zákonné, smluvní či jiné povinnosti,¹⁵¹ dospěla judikatura¹⁵² k závěru, že zásadním prvkem ujednání musí být zejm. určité a přesné vymezení konkrétní povinnosti, s jejímž porušením se vznik nároku na smluvní pokutu pojí. Lze tedy říci, že obecná formulace, znějící např. tak, že povinnost zaplatit smluvní pokutu smluvní straně vznikne při porušení smluvního ujednání, bude hodnocena jako neurčitá a ujednání o této smluvní pokutě bude tedy neplatné. Rovněž formulace hrubé porušení smluvního vztahu byla Nejvyšším soudem klasifikována jako neurčitá.¹⁵³ Nejvyšší soud¹⁵⁴ dále dospěl k závěru, že ačkoliv je vznik smluvní pokuty vázán na zcela konkrétní smluvní ujednání, pak stejně může být takové ujednání pro neurčitost neplatné, a to v případě, kdy samotná utvrzená povinnost není dostatečně konkrétní. V daném případě se jednalo o povinnost předložit veškeré nezbytné doklady pro kolaudační řízení. Takové ujednání může být dle Nejvyššího soudu ujednáním neplatným pro jeho neurčitost, neboť nemusí být jasné, které konkrétní doklady mají být předány. Vymezení porušení povinnosti spočívající v prodlení dlužníka se splněním, je v obecné rovině soudy přijímáno jako určité,¹⁵⁵ nicméně nelze opominout výše uvedenou problematiku vymezení prodlení při pouhém neřádném splnění. Mají-li strany zájem ujednat si smluvní pokutu pro případ vadného plnění, pak nelze doporučit učinit tak pouze prostřednictvím formulace obsahující prodlení dlužníka (jakkoliv nesplnil svou povinnost řádně), avšak je vždy na místě zakotvení výkladových ustanovení, popř. volba jiné formulace.

Vzhledem k obecné zásadě bezformálnosti právního jednání uzavírá Lasák,¹⁵⁶ že k ujednání o smluvní pokutě nemusí dojít pouze písemně, ale rovněž ústně, či dokonce konkludentně. Tuto možnost přináší až současný občanský zákoník. Dle § 544 odst. 2 občanského zákoníku 1964 bylo totiž možno sjednat smluvní pokutu výhradně

¹⁵¹ BŘÍZA, Petr, HORÁK, Pavel. § 2048 [Výše smluvní pokuty]. Op. cit., marg. č. 15.

¹⁵² Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 33 Odo 469/2006, Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2020, sp. zn. 23 Cdo 4021/2018 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 23 Cdo 1944/2019

¹⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 1998, sp. zn. 2 Odo 90/97

¹⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 32 Cdo 6012/2017

¹⁵⁵ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2019, sp. zn. 32 Cdo 2757/2019, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2021, sp. zn. 33 Cdo 3249/2019

¹⁵⁶ LASÁK, Jan. § 2048 [Výše smluvní pokuty]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). s. 1286, marg. č. 23.

písemně. Z uvedeného rovněž vyplývá, že ani judikatura k občanskému zákoníku 1964 nebude v tomto rozsahu aplikovatelná na současnou právní úpravu.

V souvislosti se smluvní pokutou je rovněž vhodné zabývat se problematikou sjednání sankce za jinou právní skutečnost, než kterou je porušení povinnosti. Původní závěry judikatury¹⁵⁷ totiž ustáleně považovaly smluvní pokutu za institut, který lze sjednat výhradně ve spojení s porušením povinnosti. V situaci, kdy byla smluvní pokuta vázána nejen na porušení povinnosti, ale např. kumulativně na odstoupení od smlouvy druhou smluvní stranou, byla taková ujednání považována za neplatná. Tyto závěry však byly již současnou judikaturou¹⁵⁸ k platnému občanskému zákoníku překonány a nyní je platné ujednání, které právo na smluvní pokutu podmiňuje rovněž např. odstoupením od smlouvy ze strany oprávněné smluvní strany. V této souvislosti je rovněž vhodné uvést obsah důvodové zprávy k občanskému zákoníku, která počítá s možností smluvního ujednání, kdy bude např. odstoupení od smlouvy spojeno s povinností uhradit peněžitou částku. Jak uvádí důvodová zpráva, nebude takové ujednání smluvní pokutou, nýbrž jiné ujednání klasifikovatelné např. jako odstupné.

7.2. Výše smluvních pokut

Vzhledem k tomu, že ujednání o smluvní pokutě musí odpovídat zejm. požadavkům na dostatečnou určitost, je zřejmé, že i vymezení výše takovéto pokuty musí být dostatečně určité. Neurčitost výše smluvní pokuty by totiž byla důvodem pro zdánlivost takového ujednání.¹⁵⁹ Výše smluvní pokuty může být jistě vymezena konkrétní částkou, popř. přesně vymezeným nepeněžitým plněním. Rovněž může být vymezena relativně jako konkrétní procentuální násobek částky, která je předmětem smlouvy. Vzhledem k přímé formulaci zákona, která výslovně připouští možnost určení výpočtu výše smluvní pokuty, lze rovněž připustit takové vymezení, které neumožňuje smluvním stranám znát konkrétní výši budoucí smluvní pokuty při jejím sjednání, ale která v každém okamžiku trvání smlouvy umožňuje dospět ke konkrétní částce. Jako takové ujednání si lze představit ujednání smluvní pokuty pro případ prodlení

¹⁵⁷ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2000, sp. zn. 25 Cdo 2577/98, nebo rozsudek Nejvyššího soudu a ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 33 Odo 111/2004

¹⁵⁸ Viz např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 23 Cdo 1192/2019

¹⁵⁹ ČERNÁ, Stanislava. § 2048 (Sjednání smluvní pokuty) In: BAJURA, J., BĀNYAIOVÁ, A., BĚLINA, M., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BĀNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVÁ, I., HORÁČEK, T., HUMLÍČKOVÁ, P., KINDL, T., KŘESTANOVÁ, V., MAREK, K. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520).

dlužníka, jejíž výše je určena např. konkrétní částkou za každý započatý den prodlení. Judikatura¹⁶⁰ dospěla rovněž k názoru, že ani hodnota veličiny, jejíž pomocí bude následně smluvní pokuta vypočtena, nemusí být známa v okamžiku uzavírání dohody o smluvní pokutě a že taková skutečnost nebude na závadu z hlediska určitosti jejího vymezení. Může se typicky jednat o devizový kurz v případě vymezení smluvní pokuty v cizí měně apod.

Občanský zákoník v § 2051 dává možnost soudu *moderovat* neboli snížit výši smluvní pokuty v případě, kdy byla sjednána jako nepřiměřeně vysoká. Od případů, kdy se bude jednat o nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu je třeba odlišit ty, při kterých bude sjednání smluvní pokuty představovat porušení dobrých mravů. K takovému závěru ovšem nelze dospět na základě výše ujednané smluvní pokuty, nýbrž z okolností, za nichž byla tato smluvní pokuta sjednána.¹⁶¹ To ovšem nevyklučuje stav, při kterém v důsledku těchto okolností byla sjednána vysoká smluvní pokuta. Její výše ovšem sama o sobě nemůže představovat porušení dobrých mravů ale pouze poskytovat soudu možnost moderace. Dospěje-li totiž soud k závěru, že ujednání smluvní pokuty se přičí dobrým mravům, pak je třeba posoudit takové ujednání jako absolutně neplatné, a naopak nelze přistupovat ke snížení výše smluvní pokuty.¹⁶² Z četného výčtu soudních rozhodnutí dospívají Bříza a Horák¹⁶³ k závěru, že zpochybnitelnost přiměřenosti výše smluvní pokuty při jejím vymezení pro případ prodlení za každý den prodlení, nastává zpravidla u hranice 0,5 % z dlužné částky denně. Smluvní pokuty pod touto hranicí budou zásadně testem přiměřenosti procházet, zatímco smluvní pokuty vyšší již procházet nemusí. Rovněž ale zdůrazňují individuální charakter přiměřenosti výše smluvní pokuty s tím, že v konkrétních případech byla soudy uznána i výše 2 % denně jako přiměřená,¹⁶⁴ zatímco v jiném případě byla výše odpovídající 0,1 % již shledána nepřiměřenou.¹⁶⁵ Při posuzování přiměřenosti výše smluvní pokuty, která je určena prostřednictvím určitých, ať už procentuálních nebo absolutních, denních sazeb za prodlení, musí soud posuzovat pouze přiměřenost výše vymezení jedné denní sazby. Nelze pro závěr o

¹⁶⁰ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 29 Cdo 1109/2000, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 1999 č. j. 29 Cdo 2495/98, který byl publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo sešitu 1/2000, pod č. 6/2000

¹⁶¹ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2019, sp. zn. 33 Cdo 5377/2017

¹⁶² Tamtéž

¹⁶³ BŘÍZA, Petr, HORÁK, Pavel. § 2051 [Snížení smluvní pokuty soudem]. Op. cit., marg. č. 4.

¹⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2001, sp. zn. 33 Odo 204/2001

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3667/2010

přiměřenosti, či nepřiměřenosti vycházet z celkové částky smluvní pokuty, která se odvíjí od celkové doby prodlení.¹⁶⁶ Posoudit výši smluvní pokuty jako nepřiměřenou lze pouze na základě vztahu její výše k hodnotě a významu utvrzované povinnosti a nelze přitom do úvahy zahrnout osobní poměry dlužníka, ty jsou pro takovou úvahu irelevantní.¹⁶⁷

Dle textu zákona může k moderaci smluvní pokuty soud přistoupit výhradně na návrh dlužníka, čímž se současná právní úprava liší od úpravy občanského zákoníku 1964. Vzhledem k povaze a účelu normy se bude dle mého soudu jednat o kogentní pravidlo, které strany svým ujednáním vyloučit nemohou. Takto usuzuji na základě úvahy a *contrario*, kdy by při myšlené dispozitivnosti tohoto ustanovení mohlo snadno docházet k tomu, že by smluvní pokuta zcela ztratila svou funkci utvrzovací a akcesorickou a byl by tak otevřen prostor pro její využití jako primárního prostředku obohacení, což zřejmě není úmyslem zákonodárce. K závěru o kogentnosti ustanovení se přiklánějí rovněž Bříza a Horák¹⁶⁸ nebo Lasák.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2019, sp. zn. 32 Cdo 2757/2019

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 192/2021 Sb.

¹⁶⁸ BŘÍZA, Petr, HORÁK, Pavel. § 2051 [Snížení smluvní pokuty soudem]. Op. cit., marg. č. 23.

¹⁶⁹ LASÁK, Jan. § 2051 [Snížení smluvní pokuty soudem]. Op. cit., marg. č. 2.

8. Závěr

V rámci diplomové práce byl souhrnně rozebrán institut prodlení dlužníka, a to s akcentem na jednotlivé prvky, které jsou s prodlením dlužníka spojeny, rozčleněně dle jednotlivých kapitol. Při jednotlivých právních problémech, na které lze nebo je nahlíženo více způsoby, byly představeny úvahy a závěry autora práce, ke kterým se po vlastní úvaze přiklání.

Ačkoliv je prodlení dlužníka definováno v zákoně jako nesplnění povinnosti řádně a včas, o prodlení dlužníka lze hovořit zásadně pouze v případech, kdy nebylo splněno včas, resp. kdy nebylo věřitelem případné vadné plnění vůbec přijato. Jak bylo rozebráno výše, lze uzavřít, že nikoliv řádné, tj. vadné plnění, které je ovšem věřitelem přijato, zakládá věřiteli práva z vadného plnění, nicméně nebude podkladem pro závěr o existujícím prodlení dlužníka.

Jakkoliv je prodlení dlužníka v obecnosti institutem univerzálním, v jistých případech o něm pojmově hovořit nejde, kdy v tomto ohledu lze zmínit např. včasné nesplnění povinnosti spočívající v jednorázovém *omittere* či *pati*, u nichž nelze o možnosti stavu prodlení dlužníka uvažovat. Od těchto případů je nutné odlišovat případy fixních závazků, u kterých je prodlení s plněním materiálně možné, nicméně věřitel na takovém opožděném plnění nemůže mít zájem.

V kontrastu s již neúčinnou úpravou občanského zákoníku 1964 a k němu relevantní judikatury lze zmínit nyní již nespornou dispozitivnost úpravy týkající se výše úroků z prodlení při prodlení s plněním peněžitého dluhu. Tato dispozitivnost ovšem není bezbřehá a naráží v konkrétních případech na určité limity, z kterých lze uvést např. nemožnost ujednat vyšší úroky z prodlení při prodlení s placením nájemného v rámci smlouvy o nájmu bytu. V rámci rozboru problematiky anatocismu byla rovněž popsána nedávná změna právní úpravy, která vedla ke zrušení jednoho případu anatocismu vzniklého přímo ze zákona a došlo tak k přiblížení se ostatním evropským úpravám. Při studiu problematiky odstoupení od smlouvy při prodlení dlužníka byla předestřena otázka zániku práva na odstoupení od smlouvy při prodlení, které představuje podstatné porušení smlouvy, a to v případě, kdy toto právo není využito bez zbytečného odkladu. K tomuto zaujímám postoj, ve kterém dospívám k závěru, že k zániku práva nebude muset dojít vždy a bezvýjimečně. V oblasti náhrady škody byla věnována pozornost

mj. problematice pozitivní a negativní interesse se závěrem, že své uplatnění nachází zejm. interesse pozitivní. V neposlední řadě byl rozebrán mj. vztah smluvní pokuty a úroků z prodlení a rovněž rozebrána této problematice se týkající novelizace občanského zákoníku, která si klade za cíl předcházet vzniku tzv. dětských dluhů.

Seznam použitých zkratek

Občanský zákoník - Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o omezení plateb v hotovosti – Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o oběhu bankovek a mincí - Zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí a o změně zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů

Občanský zákoník 1964 – Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2013

Obchodní zákoník - Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2013

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam právních předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2013

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2013

Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí a o změně zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/7/EU ze dne 16. února 2011 o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích

Nařízení č. 351/2013 Sb., vlády, kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku a veřejných rejstříků právnických a fyzických osob a evidence údajů o skutečných majitelích

2. Seznam použité literatury

BAJURA, J., BÁNYAIOVÁ, A., BĚLINA, M., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ
BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., ELISCHER, D., FIALA, J., HOLCOVÁ, I., H
ORÁČEK, T., HUMLÍČKOVÁ, P., KINDL, T., KŘEŠŤANOVÁ, V., MAREK,
K. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520)*. [Systém
ASPI]. Wolters Kluwer

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část*
(§ 1721–2054). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1037.

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský*
zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část*
(§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část*
(§ 1–654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022

BÁNYAIOVÁ, Alena. *Prodlení s plněním peněžitého dluhu a jeho*
následky. Praha: Wolters Kluwer, 2021. *Právo prakticky*. ISBN 978-80-7676-
117-9.

PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ a Jan BAJURA. *Úvod do studia občanského*
práva. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5.

RABAN, Přemysl. *Občanské právo hmotné: závazkové právo*. Brno: Václav
Klemm, 2014. ISBN 978-80-87713-11-2.

TINTĚRA, Tomáš a Pavel PETR. *Základy závazkového práva*. 2. aktualizované
vydání. Praha: Leges, 2020-. *Student (Leges)*. ISBN 978-80-7502-476-3.

LAVICKÝ, Petr a Petra POLIŠENSKÁ. *Zánik závazků*. Praha: Wolters
Kluwer, 2015. *Judikatura k rekodifikaci*. ISBN 978-80-7478-907-6.

ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském*
zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015

SELUCKÁ, Markéta. Koupě a prodej: nový občanský zákoník, společná evropská právní úprava prodeje. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-471-1.

BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2018(6), str. 21.

ŠABATA, Karel. K problematice úročení úroků. *Soudce*. 2017(10), str. 8.

ČERNÁ, Stanislava a Klára KULHÁNKOVÁ. Smluvní pokuta v NOZ. *Rekodifikace & praxe*. 2013(11), str. 4.

WILDT, Petr a Vít BIOLEK. K rozlišování mezi smluvní pokutou a úrokem z prodlení. *Právní rozhledy*. 1997(9), str. 465.

JOCHMAN, David. Nad promlčováním úroků z prodlení. *Jurisprudence*. 2013(6), str. 16.

FETTER, Richard W. Úroky z prodlení - změny od 1.7.2013 a od 1.1.2014. *Zdravotnické fórum*. 2013(12), str. 21.

PETROVÁ, Veronika. Důsledky prodlení dlužníka před 1.7.2013, od 1.7.2013 a ode dne nabytí účinnosti NOZ. *Bulletin advokacie*. 2014(1), 33.

FETTER, Richard W. Úroky z prodlení. *Zdravotnické fórum*. 2013(4), str. 21.

ŠILHÁN, Josef. Několik poznámek k pojmu prodlení dlužníka v NOBčZ. *Obchodněprávní revue*, 2013, č. 5, s. 140-145

ONDREJOVÁ, Dana. *OaO: Jaké právní důsledky jsou spojeny se sjednáním fixního závazku?*. *RaP - Rekodifikace & praxe* (Wolters Kluwer). 2015(4), s. 27

BERAN, Jiří. Platební styk ve světle nového občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue*, 2012, č. 2, s. 51-53

BEJČEK, J. „Povaha ustanovení“ o úrocích z prodlení. *Právní rozhledy*. 2006, č. 11, s. 406

Zimmermann, Reinhard, Interest for Delay in Payment of Money. English and European Perspectives on Contract and Commercial Law, Essays in Honour of Hugh Beale, pp. 319-349, Louise Gullifer and Stefan Vogenauer, eds., Hart Publishing, 2014, Max Planck Private Law Research Paper No. 15/6

BÍLKOVÁ, Jana. Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015

ŠTENGLOVÁ, Ivana. Odstoupení od smlouvy o dílo. Právní rozhledy, 2017, č. 1, s. 1-6

DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory. 1. vydání. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016

DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Kauzalita jako nutný prostředek pro uchopení právní odpovědnosti? Právník, 2014, č. 5, s. 353-379

PATĚK, Daniel. Paušalizovaná náhrada škody a smluvní pokuta. Právní rozhledy, 2017, č. 21, s. 725-733

MIŠŮR, Peter. Ve Sbírce zákonů byla vyhlášena novela upravující ochranu nezletilých při právním jednání. Ius Focus, 7. 6. 2021

PSUTKA, Jindřich. Péče o jmění nezletilého dítěte. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021

3. Seznam použité judikatury

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2016, sp. Zn. 29 Cdo 2873/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2019, sp. Zn. 30 Cdo 4296/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. Zn. 32 Cdo 2421/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2003, sp. Zn. 33 Odo 518/2003

Rozhodčí nález Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky ze dne 20. 10. 2014 sp. Zn. Rsp 429/14

Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČR z 15. 7. 1993, Cpjn 50/93

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. Zn. 32 Cdo 2484/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2017, sp. Zn. 26 Cdo 4848/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2011, sp. Zn. 33 Cdo 4175/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2021, sp. Zn. 23 Cdo 3752/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2002, sp. Zn. 25 Cdo 426/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. Zn. 20 Cdo 2298/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2011, sp. Zn. 20 Cdo 2777/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2020, sp. Zn. 26 Cdo 2894/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. Zn. 20 Cdo 1291/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2007, sp. Zn. 32 Odo 525/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2012, sp. Zn. 26 Cdo 1720/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2013, sp. Zn. 33 Cdo 337/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2009, sp. Zn. 33 Cdo 1450/2008, uveřejněný pod číslem 79/2010 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 4. 1923, sp. Zn. Rv II 583/22

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. 11. 1923, sp. Zn. Rv i 445/23

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 11. 1922, sp. Zn. R i 1279/22

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. 3. 1928, sp. Zn. Rv i 861/27

Rozsudek (Rc) Vrchní soud v Praze ze dne 14.07.2004 sp. Zn. 5 Cmo 82/2004

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2017, sp. Zn. 39 Co 114/2017

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. 2. 2012, sp. Zn. 26 Co 573/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2012, sp. Zn. 28 Cdo 611/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2011, sp. Zn. 20 Cdo 3065/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2005, sp. Zn. 33 Odo 1117/2003, uveřejněný pod číslem 26/2006 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Evropského soudního dvora (prvního senátu) ze dne 3. 4. 2008, Telecom gmbh proti Deutsche Telekom AG, C-306/06

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2013, sp. Zn. 32 Cdo 1861/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 2. 2015, sp. Zn. 23 Cdo 2080/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2021, sp. Zn. 33 Cdo 398/2021

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2012, sp. Zn. 28 Cdo 476/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. Zn. 28 Cdo 5630/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2011, sp. Zn. 23 Cdo 556/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2014, sen. Zn. 29 icdo 26/2012, uveřejněný pod číslem 25/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2021, sen. Zn. 29 icdo 81/2019

Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 12. 3. 2019, č. J. 20 C 59/2017-135

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2020, sp. Zn. 23 Cdo 566/2020

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2006, sp. Zn. 30 Cdo 1641/2006

Rozhodnutí (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 04.04.1922 sp. Zn. Rv i 992/21

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2005, sp. Zn. IV. ÚS 314/05

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 8. 2010, č. J. 9 Afs 20/2010-74

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2007, sp. Zn. 29 Odo 1237/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2008, sp. Zn. 25 Cdo 1233/2006

Rozsudek (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 27.06.2006 sp. Zn. 25 Cdo 453/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008, sp. Zn. 32 Cdo 1733/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2000, sp. Zn. 25 Cdo 562/99

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. Zn. I. ÚS 312/05

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2022, sp. Zn. 30 Cdo 3503/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 7. 2020, sp. Zn. 30 Cdo 1985/2020

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2011, sp. Zn. 28 Cdo 4659/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2015, sp. Zn. 30 Cdo 1930/2014, uveřejněný pod číslem 82/2015 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 7. 2020, sp. Zn. 30 Cdo 1985/2020

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 10. 1935, sp. Zn. Rv II 781/33

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. Zn. 33 Odo 131/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2019, sp. Zn. 23 Cdo 1657/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2006, sp. Zn. 33 Odo 469/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2020, sp. Zn. 23 Cdo 4021/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. Zn. 23 Cdo 1944/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 1998, sp. Zn. 2 Odon 90/97

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. Zn. 32 Cdo 6012/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2019, sp. Zn. 32 Cdo 2757/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2021, sp. Zn. 33 Cdo 3249/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2000, sp. Zn. 25 Cdo 2577/98

Rozsudek Nejvyššího soudu a ze dne 31. 8. 2004, sp. Zn. 33 Odo 111/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. Zn. 23 Cdo 1192/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2000, sp. Zn. 29 Cdo 1109/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 1999 č. J. 29 Cdo 2495/98, který byl publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo sešitu 1/2000, pod č. 6/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2019, sp. Zn. 33 Cdo 5377/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2019, sp. Zn. 32 Cdo 2757/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2019, sp. Zn. 26 Cdo 2059/2018

Název práce: Prodlení dlužníka

Abstrakt:

Tato diplomová práce se věnuje problematice prodlení dlužníka, jakožto univerzálního právního institutu prizmatem současné právní úpravy v soukromém právu. Nahlíží na problém jak z obecné a teoretické perspektivy, tak probírá rozličné parametry dílčí, konkrétní a vyskytující se v právní praxi. Při vymezení pojmu a obsahu prodlení dlužníka dospívá k závěru, že o prodlení dlužníka lze hovořit pouze v případě nesplnění povinnosti včas. Nesplnění povinnosti řádně se do úseku prodlení dlužníka promítá pouze tak, že nikoliv řádně nabídnuté plnění může věřitel zpravidla odmítnout, aniž by se sám dostal do prodlení, čímž způsobí, že nenapraví-li dlužník své plnění před okamžikem splatnosti, pak se dostane do prodlení. Dojde-li však k situaci, kdy bude poskytnuto vadné plnění, a to bude věřitelem přijato, pak nenastává prodlení dlužníka, nýbrž vznikají věřiteli práva z vadného plnění. Práce se dále věnuje otázce prodlení se splněním peněžitých závazků, když rozebírá mj. problematiku smluvních a zákonných úroků z prodlení. Porovnává vývoj této úpravy ve vztahu k bývalé úpravě občanského zákoníku 1964 a to včetně vývoje judikatury, když uzavírá, že naproti historické úpravě, je v dnešní době výše úroků z prodlení, vymezená nařízením vlády, pouze dispozitivní a smluvní strany si mohou ujednat výši odlišně. Tato dispozitivnost však není bezbřehá, když zákon počítá s možností prohlášení neúčinnosti takového ujednání soudem a následné aplikace zákonné výše úroků. Práce rovněž porovnává prodlení dlužníka představující podstatné a nepodstatné porušení smlouvy, a to ve vztahu k oprávnění věřitele od této smlouvy odstoupit. Při rozboru náhrady škody způsobené prodlením dlužníka je pozornost věnována mj. vztahu náhrady škody a úroku z prodlení, když je uzavřeno, že úroky z prodlení se na nárok na náhradu škody započítávají. Uvedené je ovšem s jistými výhradami dispozitivním pravidlem. Vzhledem k povaze prodlení dlužníka, jakožto nesporné porušení právní povinnosti, je věnován prostor rovněž otázce smluvní pokuty, sjednané právě pro případ prodlení dlužníka. Na tomto místě je vyjádřena obava a doporučení vztahující se k definici prodlení dlužníka, neboť slova zákona mohou smluvní strany přivést k jinému závěru o obsahu tohoto pojmu, než jaký převládá v právní teorii a praxi, čemuž je vždy záhodno účinně předcházet.

Klíčová slova: prodlení dlužníka, porušení smlouvy, úroky z prodlení

Title of thesis: Debtor's default

Abstract:

This diploma thesis deals with the issue of debtor's default, as a universal legal institute through the prism of current legislation in private law. It looks at the problem from both a general and theoretical perspective, and also discusses various partial and specific parameters occurring in legal practice. When defining the concept and content of the debtor's default, the conclusion is that the debtor's default can only be discussed when the obligation is not fulfilled in time. Not proper performance does have its reflection to debtor's default only via the creditors entitlement to refuse such a performance, thus causing the debtor to default if the debtor does not correct his performance before the due date. However, if a situation arises where a defective performance is provided and this is accepted by the creditor, then there is no default of a debtor, but the creditor acquires rights from the defective performance. The thesis also deals with the issue of debtor's default in case of monetary obligations, when it discusses, among other things, the issue of contractual and statutory default interests. It compares the development of this regulation in relation to the former legislation represented by Civil Code of 1964, including the development of case law, concluding that, contrary to the historical regulation, the amount of default interest, defined by a government regulation, has only mandatory nature and the parties may agree differently. However, this nature is not limitless when the law provides possibility of a court to declare the ineffectiveness of such an arrangement and the subsequent application of the statutory amount of interest. The thesis also compares the debtor's default representing a significant and insignificant breach of contract, in relation to the creditor's right to withdraw from the contract. In the analysis of damages caused by the debtor's default, attention is paid i. a. to the relationship between the damages and default interest, when it is concluded that default interest is included in the claim for damages. However, this is, with respect to some exceptions, a mandatory rule. Given the nature of the debtor's default, as a breach of a legal obligation, space is also given to the issue of a contractual penalty agreed in the event of the debtor's default. Concerns and recommendations relating to the definition of a debtor's default are expressed here, as the words of the law may lead the parties to a different

conclusion on the content of the term than what prevails in legal theory and practice, which is always useful to prevent effectively.

Key words: debtor's default, breach of contract, default interest